

MÉGBEJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
 Egész évre ... kor. 20.—
 Félévre ... > 10.—
 Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,
 VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések
 felvétele ugyanott.

— ⊗ Budapest, márczius hó 1. ⊗ —

Krónika.

Következetesség.

— febr. 28.

A tizenhatodik század elején még a nap forgott a föld körül. De megjelent Copernicus s ma már a föld forog a nap körül. Pedig Copernicus is a régi tudományos elveket vallotta mindaddig a magáénak, amíg kísérletezései rá nem vezették az új meggyőződésekre. De mihelyt világos lett előtte a régi tudomány tévedése, könnyű szívvel elszakította magát a multak elméleteitől s megírta munkáját a bolygókról, mely új alapra fektette tudományos világunkat. Bizonyos, hogy Copernicust a maga kortársai csak úgy megvádolták azzal, hogy következtelen, mint ahogyan ma teszik azt a politikában azokkal, akik elhagyják pártjukat és elveiket. De mit tegyen az ember, ha meggyőződése lett, hogy csillagrendszerünknek nem a föld a középpontja, de a nap? Tartson ki az elvhűség mellett és legyen következetes jobb meggyőződése ellenére? Hiszen ha a természet, továbbá a társadalmi és politikai események az emberi meggyőzésekhez tartanak magukat, még volna valamelyes értelme annak, hogy az emberek az elveikhez és meggyőzésekhez ragaszkodnak. De a természet és a fejlődés a legnagyobb ignorans: akármit hisz és vall az ember, azért mégis a föld mozog a nap körül.

Nem kell tehát a következtelenség vádjától irtózni még akkor se, amikor ezt a vádat a látszólagos radikális veszi az ajkaira. Az a radikális, mely a szigorú következtelenséget vállalja a politikai legkiválóbb erényének, nem tudja, hogy a nagy átalakulások mindig a következtelenségen multak. Az elvhűség és következtelenség a konzervativizmusnak egyik fajtája, mert lekötöttséget, mozdulatlanságot akar. S ezenfelül még abban a nagyvárosi hóbortban is szenved, hogy csallhatatlannak hiszi magát s inkább tagadja egy idegen elmélet helyességét, semhogy a maga tévedését beismerje. Az, amit ma elvhűségnek, következtelenségnek mondanak, a tudomány szemüvegén keresztül reakciós iránynak látszik, mert ellenkezik a fejlődés szellemével. Az ember fejlődő lény lévén, természetes, hogy szervezetében csak úgy, mint szellemében nap-nap után változik. S ha valakinek a fejlődőképességét kellene visszamenően megállapítanom, mértékül a következtelenséget, és az ellenmondást venném, nem pedig az állhatatosságot.

Mert azok a tulajdonságok, amelyek ma politikai erényszámba mennek, csak a vegetáló szellemek sajátosságai. A fejlődőképes szellem feldolgozza, megemészt, amit tegnap termelt. Neki minden gondolat csak arra jó, hogy termékenyítő anyaga legyen egy újabb, tökéletesebb gondolatnak. A vegetáló elméből hiányzik a termelőképesség. Nem tud újat szülni s élete végéig egyetlen ötleten kérődzik. S hogy tehetetlenségét leplezze, elvhűségnek, következtelenségnek kereszteli azt, ami benne nem tudatos cél, hanem szegénység. Így lett a szükségből erény a politikában is.

De a pártpolitika nem tartja magát a fejlődés törvényeihez. Ez a politika végső eredményében érdekpolitika s az érdek sohase tudott az egyéni szempontokon tullelnkedni. Ötven év előtt ugyanaz volt a pártpolitikai érdek, ami ma: hatalomhoz jutni, érvényesülni. S mert ötven év előtt ez az érdek az obstrukciót tartotta egyetlen célravezető eszköznek, a pártpolitika ma is ehhez az eszközhöz ragaszkodik. Hogy az ország ma is abban a helyzetben van-e, amely ezeknek az eszközöknek kipróbálását és alkalmazását elbirja, ezt csak a mélyebben járó politikai bölcsesség kérdi, de nem a pártszenvédély. Pedig aki a fejlődés törvényeit szem előtt tartja, annak el kell jutni a beismeréshez, hogy az ország és az állam csakugy kinőtt az ötven év előtti keretből, mint ahogyan kinőtt azokból az ember. S ha az ember önfentartási küzdelmében nem tud többé a régi eszközökkel boldogulni, micsoda dőreség egy alkotmány biztonságát ugyanazokra az alapokra építeni, amelyeken félszázaddal ezelőtt nyugodott. Ki bizná magát ma a Werndl-fegyverekre, amikor az ellenség Mannlicher-puskákat tart az arzenáljában? A mi alkotmányunk ósdi védőeszközét tehát el kell takarítani, mert raktáron tartása veszedelmet jelent éppen arra az alkotmányra, melyet pedig a kisebbség védelmezni akar vele. Veszedelmet jelent, de nem azért, mert eltakarítása talán lehetetlenné teheti valamikor a folytonosságot az alkotmányos életben; el kell takarítani, mert elégtelen arra a célra, melyet szolgálni hivatva lehet. Hiszen a tapasztalások igazolják, hogy ezekkel a fegyverekkel már jó régen nem tudunk boldogulni. Számbevehető eredményt nem értünk el velük s csak arra voltak jók, hogy lustálkodásunk közben a gond ne zavarja a lelkiismeretünket. Nem akartunk jobb eszközről gondoskodni, hát azzal biztattuk magunkat, hogy a védelemre elég biztos eszköz az obstrukció. Ragaszkodtunk hozzá, mert nem volt jobb, s mert tehetetlenek voltunk tökéletesebb alkotmányvédő eszköz kitalálására. S éppen

ebben a veszedelem. Rábizzuk magunkat valamire, amiről annyi kísérletezés után már régen meggyőződhattünk, hogy a neve sokkal többet ígér, mint amennyit maga az eszköz megvalósíthat. S ezért akárhogy csikorgatja a pártszervedély a fogait, az igazság mégis az marad, hogy ma a politikában az a kormány tesz jó szolgálatot az alkotmánynak meg a kisebbség politikájának, mely az obstrukciót széjjelmorzsolja. Tudatosan, jól megfontolt számítással cselekszik-e így, mellékes. A lényeges, hogy az obstrukció lehetetlenné tételével a pártpolitika abba a kényszerhelyzetbe jut, hogy a régi Wernld-puska helyett valamely modern szer számmal fog felfegyverkezni. Egy új gondolatot kell termelnie s ha a multak nem is igazolják az ellenzéki pártok nagy termelőképességét, a szükség megszüli majd azt az ellenzéki zsenit, aki megtalálja az alkotmányvédelemnek biztos formáját.

A szükség nagyban fokozza az invencziót. Ha a francziák és németek ma nem néznek farkasszemet egymással, a kormányozható léghajó problémája aligha lenne megoldva. De a két faj önvédelmi és önfentartási ösztönét a legnagyobb fokig fejlesztette a fojtogató veszedelem, hogy az ellenség áttöri a határt és rombadönti mindazt, ami szépet és magasztosat a kultúra alkotott. A veszedelemnek ez a kísértő szelleme évszázadokkal előbbre vitte a két szorongatott fajban a tudományt és leleményességet s szinte egyforma erővel váltotta ki belőlük azt, ami az adott viszonyok közepette a legtöbb sikerrel szolgálhatja a két nemzet biztonságát. Nem a zseni szüli a kort, de megfordítva: minden korszak nagy vágyódásai végre inkarnálódnak, életet adnak egy olyan egyénnek, akiben ezek a vágyak alkotó erővé tömörülnek. A kőkorszakban ez a vágy nem lehetett több, mint sikerrel védekezni a vadak ellen. S a történelem igazolja, hogy a kőkorszak is megszülte a maga zsenijét, akinek invencziójából kipattant a kőbalta gondolata. Hogy mikor lesz szerencsénk ahhoz a politikushoz, aki az alkotmányvédelem csalhatatlan fegyverét megtalálja, ez a szükség és a veszedelem kérdése. Ha idáig nem született meg, ez nyilván csak annak a jele, hogy a szükség és a veszedelem még nem tettek akkora erőre szert, hogy az átlag-politikusból lángelmét gyurhattak volna. S ha ezután még jó ideig nem jelenik meg a politikai porondon, ez is csak a szükség teremtő erejének a hiányára vall. De itt lesz, eljön, mihelyt szükségét érezzük. Mert nekünk is van már kulturánk, melyet mi csak úgy féltünk, mint a németek és francziák a magukét...

Lynkeusz.

Az igazi ékesszólás abban áll: mindent elmondani és csak azt elmondani, amit kell.

*

A mi bizalmatlanságunk igazolja mások csalását.

*

Az öreg bolondok nagyobb bolondok a fiataloknál.

Grisailles.

S a lomha eső csak szitál még,
Sűrűbbé váll a köd, az árnyék, —
Annnyit láttam már ködöt, árnyat,
Hogy lelkem belefáradt.

Lelkem, mely a napot szerette,
Élmenekülne valamerre,
Valahol tán még ráakadna
A fénylő sugarakra.

Valahol tán még ráakadna
A rozmaringos sziklapartra,
Hova a viz gyöngyeit szórta
S hol annyi volt a rózsá!

Valahol tán még ráakadna
Egy-egy álmra, egy-egy dalra
S tán meglendülne fáradt szárnya
És újra szállna... szállna...

Szalay Fruzina.

A vörös Eszti.

Irtá: CSÁTH GÉZA.

I.

— Ezt a gyönyörű képeskönyvet Andersen bácsi irtá és csak jó gyermekek olvashatják. Éppén ebben különbözik a többi könyvtől, amelyeket a Jézuska még csintalan gyermekeknek is visz, ha nem éppen rosszak. Andersen bácsi könyvét azonban csakis jó gyerekek kapják s ha valami rosszat tesznek, el kell venni tőlük a könyvet, s mindaddig nem szabad visszaadni, míg meg nem javulnak. Ugy vigyázz rá!

Mikor apa ezeket nekem mondta, karácsony este, hat éves voltam. Komolyan beszélt, de anélkül, hogy a homlokát összeráncolta volna. És a szemeimbe nézett, én pedig megsimogattam az arcát — délután ott volt a borbély — és azt gondoltam, hogy milyen furcsa: ha valakinek az apja ennyire fiatal.

Apáék kártyáztak és nagyapáék is átjöttek. Arany krajczárokkal volt tele Terke hugomnak a marka és öcsém Gudi hat narancsot evett meg és három házat épített az új játékkövekből, míg én a szobában a nagy kanapén olvastam Andersen bácsi könyvét. Mig csak le nem feküdtünk. Akkor pedig a fejem alá tettem.

Itt kezdődött az ismeretségem Andersen bácsival. Azután minden este a fejem alatt volt a könyv és nem aludtam el nélküle. Összesen háromszor-négyszer vette el tőlem a könyvet apa, de éjjelre mindannyiszor visszakaptam, mert nélküle el nem aludtam. Most is tudom, mik voltak az esetek. Egyszer, amikor a tyukól tetejére másztam s a tető beszakadt, másodszer, amikor egy alkalommal nem akartam enni paradicsomlevest, harmadszor, amikor a kert összes rózsáit levágtam és mindannyit öcsém dajkájának, a vöröshaju Esztinek az ágyába szórtam. Ekkor a nagyapa kívánta, hogy meglakoljak, mert a rózsákat ő szokta levágni. És én jóelőre tudtam, hogy kikapok, de az Eszti olyan gyönyörű volt. Nem hordott ropogós, keményítőszagu szoknyákat, mint a szakácsnő és a szobalány, hanem puhán vasalta a ruháit. És olyan gyönyörűen nevetett.

Neki nagyon tetszettek Andersen bácsi meséi és szívesen hallgatta, ha fölolvastam neki. Legjobban szerette a Hókirályné meséjét. Ezt sokat elolvastuk. A piros cipők történetét nem szerette. Észrevettem, hogy ennek más oka nem lehetett, mint hogy Eszti úgy érezte, hogy a szép Katerina — akinek hiuságáért olyan irtózatosan kellett bűnhődnie — nagyon hasonló ő hozzá. Emiatt azután nem is zaklattam többé a piros cipők történetével, ezt a mesét egyedül olvastam. S valahányszor elolvastam, úgy tetszett, mintha a szép hju Katerina tulajdonképp Eszti lenne. S amikor a mesében az következik, hogy a hóhér elvágja a szép Katerina lábait s a leány piros cipőit tovább tánczolnak: akkor behunytam a szememet és mintha láttam volna a lábakat, Eszti lábait, amelyek meztelenek voltak és a piros cipőkben vérezve táncoltak az erdő felé. Csupán emiatt olvastam el oly sokszor ezt a mesét.

Mászor meg a *Rettenthetetlen ólomkatona*-ról álmodtam. Azt hiszem, azért, mert a könyv akkor is a vánszom alatt volt. A kis tánczosnő az álomban: Eszti volt és én az ólomkatona. A mese vége az, hogy az ólomkatona és a kis tánczosnő elégnék a kályhában. Másnap, mikor a szolgáló kikotorja a hamut, a katona helyett egy kis ólomszívet talált, s a kis tánczosnőből pedig csak a kis pléh fejcsillag marad meg, az is koromfeketére égve... Itt elkezdtem zokogni álmomban. Eszti keltett föl. Azt kérdezte:

— Rosszat álmodott, Józsika? — és az ágyam szé-
lére ült. Én akkor megsimogattam a karját. Nem volt senki a szobában, Terke és Gudi még aludtak a rácsos kis ágyakban. Kinn hó esett. A szobában már égett a tűz, amit Eszti szokott még sötét kora reggel a kályhába gyújtani. Éreztem Eszti hajának a finom szagát, és azt is, hogy reggel friss hideg vízben mosdott. Azután egyszerre fölültem az ágyban. Megöleltem a nyakát és megcsókoltam a száját. Eszti visszacsókolt a számom és erősen magához szorított. Olyan boldog voltam, hogy szerettem volna sirni örömben.

II.

Andersen bácsival mindvégig jó barátságban maradtam. Eszti azonban fél év múlva ezután elment tőlünk. Egész elbusultam magam utána, majd ismét megvigasztalódtam, de a szép Katerináról szóló mesét nem mertem kinyitni. Félttem, hogy az emlékek nagyon hatni fognak rám. Azután nagy fiu lettem, hosszú nadrágot adtak rám, és algebrát kellett tanulnom. Az algebrai leczkék után ismét Andersen bácsit vettem elő, úgy éreztem, hogy mindaz a szépség és igazság, amit emberek e földi életben valaha megláthatnak, együtt van a rongyos kis könyvben. És ha őszbe-hajló nyári estéken kinn bolyongtam a kertben, sokszor vártam, hogy az ut valamelyik kanyarulatánál Andersen bácsi jön majd velem szemközt. Hajlott háttal, hajporos parókéval egy csinos, aranynyal díszített ébenfa-pálczára támaszkodva, jóságos kék szemekkel. Az esti levegő miatt mindannyiszor egy nagy kockás kendőt képzeltem a hátára és kétségtelennék látszott, hogy ránczos tiszta arcával mosolyogva így fogja kezdeni a beszélgetést:

— Jó estét, kis öcsém; már lassan hidegre válik az idő és a magamfajta öreg embernek vigyázni kell magára. Hogy vagy különben? Hallom, hogy nagyon tetszenek neked a meséim... ennek örülök.

De Andersen bácsi sohase jött és én le is mondtam a reményről, hogy találkozom vele. Mi több, lassanként kezdtem nem hinni abban, hogy az emberek

lelkei a halál után tovább élnek, hanyagul végeztem gyónásaimat és az áldozás előtt szántsándékkal bereg-eliztem, szóval, mint édes anyám mondotta, nap-ról-napra távolodtam Istentől és süllyedtem le a bűnbe.

Ekkor egy időre — csak rövid időre — elhanya-goltam Andersen bácsi könyvét. A naturalista írók mű-vészete iránt érdeklődtem és azt képzeltem, hogy Andersen bácsi, mint művész, alaposan elbujhat mellettük, akik tökéletesen és részletesen figyelik meg az életet. Nem tudtam még, hogy a bölcsesség nem az őszinteségekben van és nem is a hazugságban, hanem másutt, a kettőn kívül.

Persze ezt már csak jóval később sikerült megá-lapítanom. Akkor, a mikor már Budapesten éltem és az orvosgyetemen a boncztant, a szövettant és a többi tudományokat kezdtem tanulni. És ekkor visszatértem Andersen bácsihoz is. Azt lehetne hinni, hogy eközben nagy dolgok estek. Pedig semmi se történt; a világ csendesen változtatott helyet a gondolkozásomban. Talán nem is volt jó így. Édes apám azt írta egy leve-lében, hogy ismerkedjem meg a pesti élettel és jó bará-tok társaságában olykor egy kis multság meg nem árt. Én azonban nem fogadtam meg a tanácsát; nem voltak jó barátaim és nem szerettem mulatni. Tizenhét éves voltam. Vasárnap délutánjaimat a rokonoknál töltöttem, akik kijelentették, hogy szolid és jó fiu vagyok és a pesti éjszakák nem kezdték ki az arczom jó vidéki színét; nyilvánvaló, hogy korán fekszem, kávéházakba nem járok. Csak ezredes-nagybátyám, Gyula bácsi tett katonás czélzásokat arra, hogy az ember tizenhét éves korában már nem igen élhet meg nők nélkül; azt hiszem, hogy pusztán feleségét, a féltékeny Margit nénit akarta ezzel bosszantani, aki viszont engem akart megnyerni az eszmének, hogy házasságomig maradjak meg, mint ő mondta, a »be-csület utján«.

Nem hatottak reám Margit néni érvei. Nagyon is igazság híján valónak találtam azt az állítását, hogy férfi és nő e tekintetben egyenrangúak. De ősz volt és volt elég tanulnivaló. Az anatómia eleinte sok bajt és fáradságot okozott. A gyűlöletes gimnáziumi évek után végre megszerettem a tanulást. Télen a jól fűtött boncztermekben késő estig eldolgoztam és utána meleg vízben szappannal megmosdva, mindannyiszor az ujjászületés magabolondító jó érzéseivel bandukoltam haza a villamfényes utcákon. Boldog voltam, ha vacsora után hozzájuthattam kedvencz könyveimhez. Andersen bácsit persze elhozta magammal. Már nagyon elkopott a kötése, a sarkai kirongyolódtak és színes, képes táblája megszürcült. Ritkán szedtem elő.

III.

Egy januári estén a laboratóriumból hazafelé sé-tálva, megálltam egy divatkereskedés kirakata előtt. Rövid ideig nézegetve a kirakott csecsebecsüket és cikkekét, egy nőalak tűnt föl, aki tőlem néhány lépésre megállott és szintén a kirakatot nézte. Nyu-lánk, középtermetű szép leány volt, tollas kalappal, majdnem divatosan öltözve, fehér arczbőre szinte világított a villamos ivfényben. Egyszerre csak összeresztett, vörös haja megcsillant, reám nézett. A vörös Eszti volt. Ő is rögtön megismert. Kezet fog-tunk, neveltünk és elkísértem. Hamar kivettem a beszédéből, hogy másfél éve Pestre jött szolgálni és nemsokára elbukott. Emellett öltözéke csöppet sem hasonlított az ilyen rossz életet élő nőkéhez. Dicsértem a ruháját, mire elmondotta, hogy izléstelenségekre nem képes és hogy csak olyan ruhákat hord, amelyek való-

ban jól állanak neki. Eközben mellékutczákon át a lakása elé érkeztünk. Mindeddig meglehetősen hidegen hagyott Eszti szépsége; talán az egész délutáni feszült figyelem és dolgozás miatt, amely kifárasztott. El akartam bucsuzni, de megelőzött; arra kért, hogy látogassam meg. Felmentünk. Teát főzött és soká nyugodtan beszélgettünk a szülőházamról, apámról, anyámról, testvéreimről és a multról. Eszti szívesen emlékezett vissza nálunk töltött szárazdajka- és szobaleány-éveire, nem felejtette el azt se, hogy az ágyát egyszer rózsákkal béleltem ki. Majd egy pillanatra bocsánatot kért és a kályha mellett lévő spanyolfal mögé vonult. Körülnézhettem a szobájában, amely egészen konvencionálisan bútorozott nagy szoba volt. Bordó függönyök, nagy támlás kanapé, fényezett ágy és asztal. A falat, amennyire a kis vörös-ernyős lámpa látni engedte, sötétszínű tapéta borította s két nagy vadászcímetet ábrázoló, aranyrámás tájkép díszítette. Azt a nyugalmat, amelylyel a szoba bútorzata fölött szemlélt tartottam, Eszti zavarta meg. Könnyű selyem, halvány-ibolyaszínű köntösben lépett ki a spanyolfal mögül. A köntös meztelenül hagyta a nyakát és karjait. Hangosan dobogni kezdett a szívem és éreztem, hogy elsápadok. Szó nélkül odajött hozzám és átölelte a fejemet, azután pedig lelehajolt és megcsókolta a számat. Ekkor az arczomba csapott a vér, beletemetkeztem az illatos hajába és megint úgy tetszett, hogy az öröm miatt, amely duzzadó boldogsággal töltötte el egész lényemet: sirni szeretnék.

Eszti szeretőmmé lett. A nagy titkok megismerésének boldog pillanatai után különösen az első napokon volt egy pár keserves óráim. Vajjon nem tisztességtelen dolog-e, hogy egy ilyen nő szerelmét elfogadom, mit szólna ehhez apám, aki oly szigorúan ítélte meg az embereket. Másrészt nem mertem Eszti pénzrel kínálni. Valóban a leány viselkedése olyan kedves, tisztességes és ragaszkodó volt, hogy nem tudtam elgondolni a lehetőségét se, hogyan élhet rossz életet, vagy hogyan történhetett, hogy emellett nem durvult el.

Nem kérdeztem sohase e dolgok felől, amikről különben gondolkodni se szerettem. Eleinte terveztem, hogy hosszú levelet írok apának és havi gázsímnak felemelését fogom kérni azzal a bevallott czéllal, hogy kitartom Eszti. Hozzá is fogtam a levél megírásához, de azután eltéptem és hagytam a dolgokat, hogy haladjanak a maguk útján.

Eszti rendszeren megvárt hat órákor a bonczolótintézetnél, azután sétálni mentünk. Együtt vacsoráztunk hol kis vendéglőkben, hol a lakásán és kilenczig nála maradtam. Csodálkoztam, hogy a leány lelke mennyire kiművelődött. Pedig olvasni nem szeretett és a művészetek iránt nem volt még csak közepes érzéke sem. Kellemesen és folyékonyan tudott beszélni; sokszor emlékezett meg a nálunk töltött éveiről és kereken jól elmondta azt, ami a multból eszébe jutott. Finom érzései voltak, melyekről szívesen tett vallomásokot és érdeklődve hallgatta, ha én a magam ügyeiről beszéltem. Azt állapítottam meg, hogy Eszti nem a kíváncsiság, nem a pénzvágy, vagy amint ez legtöbbször előfordul, sajátosan szenvedélyes természete juttatta Budapestre és a bukásba, hanem finom és társadalmi rangja szerint tulságosan érzékeny lelke. Bizonyosan érezte, hogy többre született, mint hogy egyszerű paraszt vagy szolga feleségévé legyen; és több is lett, amennyire a továbbjutást a viszonyok engedték.

Szerettem őt, mert éreznem kellett, hogy rémekbeformált testénél még sokkal többet ér a lelke. Viszonyunk

olyan szép volt és zavartalan, hogy hasonlóról álmodni sem mertem. Eszti rendkívüli tapintattal vigyázott a szenvedélyemre.

IV.

Uj ismeretségünk második hónapjában történt, hogy egy napon hirtelenül megbetegedtem. Édes anyámnak tett szent fogadalmaim szerint egy levelezőlapon megírtam, hogy ágyban kell maradnom. Influenzáim volt; este megérkezett a láz. Ilyenkor úgy tetszik, mintha a levegő megsűrösödne, akár az olaj, és minden ebben a puha meleg folyadékban usznék. Innen érthető, hogy a szekrények féloldalra dőlnek, vagy a mennyezethez közelednek. A kályhától olykor megijedünk, mert fölénk hajol feketén és félelmetesen, máskor a sarokba huzódik, mint valami szürke kis cicza. A tárgyak és az emberek között pedig zöld golyók usznak csoportonként vagy magánosan, olykor összeverődve lassu mozgással, mászor szétoszolva. Mindez kissé csiklandós és egyben szédülést okozó.

Mire fölébredtem, lámpa égett az asztalon és a szoba sarkaiban apró sovány zöld karikákat láttam bujdosni. A lakásadó asszony éppen tüze tett. Egyszerre eszembe jutott Eszti, aki ma este is bizonyára várt rám. Bár nagy megerőltetésembe került, odahozattam leveles skatulyámat és irtam neki is, hogy ne haragúdjon, amiért hiába várt rám, de beteg vagyok és a viszontlátásig csókolom százszor. Azután újra elaludtam.

Korán ébredtem és a tüzfal, amelyre az ablakon kiláttam, barnán, hidegen meredezett felém. Végig gondoltam, milyen volt a reggel, amikor otthon beteg sorba kerültem. Apa, mihelyt fölébred, az ágyamhoz jön és megnézi a lázamat, a szemeimet, a torkomat, azután mosdani megy. A szolgálók lassan, lábujjhegyen járnak át a szobán. Az ágyamból kilátok az utcára, amint sorba nyitják a boltokat: Miskolczy István könyv- és papirkereskedése — Löwy József sűrőraktára — Snuncer Jakab só- és lisztraktára — Kosics Menyhért borbély és fodrász. Kivilágosodik. A szenvedések után a megkönnyebbülés érzése tölti el az embert, mert hiszen nem kell iskolába menni, sőt ha akarna, akkor sem engednék. A másik szobában teritnek, csörög a porcellán és az ezüst; a szobalány a kályhánál kenyérszeleteket pirít a reggelihez, anya megkérdi, hogyan aludtam és megígéri, hogy délelőtt fel fog olvasni. Jó lakásadó asszonyom zavart meg az emlékezésben: meleg kávét hozott és elbeszélgetett velem, de mindez nem is hasonlítható az otthoni boldog betegállapothoz.

Délelőtt jól éreztem magam, ujságot olvastam és közben szundikáltam. Étvágyam nem volt és nem ebédeltem semmit; mégis délután újra elővett a láz. Bágyadtan káprázó szemekkel bámultam ki a tüzfal fölött a szürke, fényes téli égre, amikor kopogtak. Eszti lebbent be az ajtón. Leült az ágyam szélére, megcsókolta a homlokomat és arczomat, megigazitotta a párnáimat, a gyűrött ágylepedőt, azután levetette a kabátját. Csodálatos, mily egyszerű és kedves volt... A haját lesímitotta, mint ahogy cseléd korában fésülködött. Kikérdezett, hogyan betegedtem meg és hogyan érzem magam. A leány rendkívüli nőiessége egészen felvidított. Azt mondta, hogy nem szabad sokat beszélnem, nyakig betakart és kért, hogy izzadjak. Szívesen engedelmeskedtem neki, de kikötöttem, hogy fel fog olvasni. Andersen bácsi rongyos, elfakult könyve ott hevert egy állványon a jegyzeteim és vastag orvosi könyveim között. Kikereste belőle a kis Hókirálynő

történetét és felolvasta. Mire a mese végére értünk, besötétedett. Eszti begyújtott a tea főzőbe és azután behozattuk a lámpát is. Most a Bodza-anya történetének kellett következnie, ami megfázott, beteg gyermekek számára való mese. Eszti lassan olvasta, közben szüneteket tartott, elkészítette a teát, citromot facsart és egy tálcán elem adta, majd leült, hogy folytassa az olvasást. Ekkor künn csöngettek. Nemsokára hallani lehetett, amint az ajtót nyitották. A következő pillanatban anyám lépett a szobába.

Zavartan és bizonyára kissé dadogva üdvözöltem:
— Kezéd csókolom, édes anyám!

Anyám összecsókolt, megsimogatta a fejemet, a kezemet, a szemembe nézett. Láttam, hogy nem aggódik, könnyűnek találta a bajomat.

— Hála Istennek, alig van lázad — mondotta.

Eszti ezalatt fölállott a székről és amikor anyám ránézett, meghajította magát.

— Kezét csókolom, tekintetes asszony.

Anyám arcán a jól ismert szigorú vonás jelent meg. Erre nagyon megijedtem, egész testemben elfutott a meleg.

— Andersen bácsit olvassuk Esztivel, anyám — szóltam hirtelen. — Most éppen a Bodza-anyakát olvassa fel, én teát iszom, amelyet ő főzött.

Anyám gyengén elmosolyodott és azt kérdezte:

— Mit olvastatok még Andersen bácsiból?

— A Hókirálynő történetét — felelte Eszter.

— Ez az a történet, amelyet kis gyerekkoromban is legjobban szerettem, emlékszel, édes anyám, s amelyet Esztivel akkor is olvastunk — mondtam.

— Szép történet, — szólt anyaszélid, csendes hangon, miközben letette a kabátját, kalapját — de azt hiszem, neked annak idején a szép Katerina története és a Rettenhetetlen ólomkatona meséje is tetszett.

— Igen, — mondtam álmosan — és a Katerina története kivált azért, mert úgy képzeltem, hogy Katerina tulajdonképp Eszti.

— Eszti sohasem volt olyan kevély, rosszlelkű, mint Katerina — válaszolt anyám és melegen Eszti szemébe nézett.

— Nem is azért gondoltam Esztire, — szóltam — hanem azért, mert egyszer reggel, amikor ágyban feküdtem, azt álmodtam, hogy a Rettenhetetlen ólomkatona én vagyok és a szobalány mint kis ólomdarabot kapar ki engem holtan a kályhából, a szép kis papirtánczosnőnek, szerelmesemnek pedig csak a csillagját találja a hamu között... ekkor sírtam és Eszti fölébresztett, én pedig átöleltem őt... — Itt elvesztettem a beszéd fonalát. Hallottam még, amint anya és Eszti tesznek-vesznek a szobában, de a láz apró zöld karikái sűrűen kezdtek cikázni a szemem előtt. Átengedtem magam a forróság-puha hullámainak és mereven az ajtót néztem, amely először hirtelen közel jött, azután pedig a falakkal együtt a távolba hátrált. Mikor már olyan messze volt, hogy szinte egészen összetöpörödött, lassan, nesztelenül kinyitott.

Hajlott háttal, hajpóros parókával, aranygombos ébenfapálczára támaszkodva, egy öreg ember lépett be rajta és felém közeledett; csakhamar megismertem: Andersen bácsi volt. Reám nézett mély, kék szemével és megállt az ágyam mellett.

— Fiatal barátom, — szólt — ugy-e megismérsz engem? Tudod ugy-e, hogy én szeretlek? Amint szerettem az ólomkatonát, a kis tánczosnőt, Bodza-anyakát és a szép Katerinát is. Szeretem Esztit is. Valójában örülök annak, hogy ő szintén szeret téged. Bájos és kedves, ha egy fiatal leány és fiu megértik egymást... meséimben nem ritkán olvashatni ilyesmiről, ugy-e?

— Igen — suttogtam.

— Hát emlékszel-e még az Anya történetére — kérdezte.

— Emlékszem, — feleltem — ahol az anya gyermekéért a halál országába megy.

— E mesében az anya odaadja mindenét, hogy fölhalálhassa a halál országát.

— Igen, odaadja a szemét és a haját és a karjait és a könyeit is mind — mondtam gépiesen és szomorúan.

— De nemcsak a mesében van így. A te édes anyád is egészen így tenne, fiacskám — szólt Andersen bácsi reszkető, rábeszélő hangon. — Az ifjuság és a vágy benned mint egy tőből nőtt nagy virágok virítanak. És aki látja, csak örvend neki. — Kis szünetet tartott és bóját csiklandóan végighúzta az arczomon. — De a hozzáértő kertész megijedtem és óvja a két virágot, a melyek pompázásukkal elpusztítják egymást. Érted, hékás?

Az öreg a szemembe nézett, nem tudtam, hogy nevessek-e a szavain, mint valami szép mesén, vagy könyezzem. Komolyan, nyugodtan néztem reá. Bőhökásan megrögglyantotta a térdeit és én attól féltem, hogy eldől vagy szertefoszlik, de újra szólt. Bucsu-zott:

— Gondolj erre a két virágra, mert tudnod kell, hogy ha az egyik elhervad, elhervad a másik is... Ugy ám. No, Isten veled!

Megfordult. Az ajtó a falakkal együtt most ismét messze hátra húzódott és Andersen bácsi is, miközben távozott, mindig kisebb és kisebb lett. Végre elérte az ajtót, kinyitotta és eltűnt.

Kellemes hűvösséget éreztem a homlokomon, anya kezét, aki az ágyam szelén ült. Mikor fölhyítottam a szemem, azt kérdezte, hogy nem vagyok-e réhes. Arra kértem, hogy olvassa el az Anya történetét. Csak másnap reggel jutott eszembe, hogy Eszti már ekkor nem volt a szobában.

Három nap mulva szabad volt fölkelnem, s erősen bebugyolálva, édes anyámat a vasúthoz kísérhettém. Az indóházból visszajövet, Eszti lákására vitt az első utam; ott azt mondták, hogy az elötte való napon költözött ki a szobából, nem tudni hová.

Eleinte nagyon rossz volt esténként magányosan tenni meg az utat a bonczoló-intézettől hazaig. Olykor soká elálldogáltam az utcán, azt várva, hogy Eszti mégis jönni fog. De nem jött és hírét se hallottam azóta.

Huszon.

A hepe-hupás hegytetőn

Mogorván ül az ócska vár,

Mint bús százéves vén anyó,

Mint tépett, rongyos vén madár.

Az ócska, redvés falakon

Kinyil a zöld penészvirág,

És sírnak arra messze bent

A falban alvó mumiák.

Egy cinke szállt a zöld kövekre

Rázza fején a bóbítát

S dalolni kezd egy ezeréves

Egy méla, őseleágiat

Tibor Tadjos

Krónika II.

Morbus hungaricus.

— febr. 28.

Kár, hogy a fantáziánk fél évvel ezelőtt nem igazodott be ebbe az irányba, mert ha csak egy kicsit felcsillanik emlékezetünkben a pusztulások képe, Herkules ugyse könnyű szerrel juthattunk volna hozzá a próféta dicsőségéhez és megjövendölhettük volna, hogy ezt az idejé téli hadjáratot nyomon fogja követni a morbus hungaricus.

Valahányszor az ember nekiveselkedett, hogy farkasává legyen embertársának, valahányszor felemelkedett a gyilkolás véres ösztöne a kitörés forráspontjái: a halálosztásnak nekiinduló embertömegeket mindig alattomos vigyorgással követte valami járvány, hogy segítsen az öldöklésben, mindig odacsapódott a véres tömegekhez valami sötétben sápadt árnyék: maga a Pallida Mors.

A kereszties hadak a vérbajt hozták be ajándékba Kis-Ázsiából Európának, meg állítólag valami hiszterikus természetű idegjárványt, a tatárdulás után pedig egész Közép-Európát ellepte a pestis. A kivonuló horda ott hagyta az átkát, a szennyét az elpusztított országban, s amikor az erdőkben, barlangokban rejtőző emberek előbujtak, hogy eltakarítsák a rombolást és ha lehet, új életet kezdjenek: szédelgő fejjel hullottak el és kínos vonaglás közt vette életüket a tatár hozta nyavalya.

Napoleon seregei a Nilus mellől elhozták magukkal az egyiptomi szembetegséget, amelynek ma sokkal kevésbé költői neve van, trachoma, mint akkor volt: marguerite. És ugyancsak Napoleon hada hozta le az orosz hadjárat után ide, a napsütöttebb Európába is a köd nyavalyáját, az influenzát. Negyvennyolcban pedig a kolera Paskievicsnek hihetetlen mennyiségű kozákjait bukfenchezette ki a nyeregből.

A törökülés idejében, amikor a nemzetek csataterévé vált Magyarország, amikor dult a török, pusztított a német, portyázott a tatár és martalózkodott kurucz, labancz egyaránt, amikor lengyel, bajor, rác és oláh eljöttek ide verekedni: az elpusztult, kizsart, agyontépett országban, a koldusra csigázott lakosság között egyszerre véres vigyorgással ütötte fel a fejét valami új, addig ritka járvány. Forró láz, amit kiütések követtek s amely hamar végzett az áldozatával.

Amikor azután 1686 után, Buda várának a visszavívása után kezdtek innen szerte hazaáradni a zsoldos-hadak, meg a passzióból verekedők: vitték szerte rá egész Európára magukkal a betegséget, és mivel Magyarországról eredt, az akkori orvosok, ha már tenni ugy sem tudtak vele semmit, legalább elnevezték erre a névre: morbus hungaricus, magyar betegség.

Ez a betegség a kiütéses tifusz volt s a török időkben csak úgy az ujjasánál fogva rángatta le a katonákat a ló hátáról. És amikor elcsillapodott a háború, amikor helyreállt a rend, a rém is visszahúzódott rejtekébe,

valahová a mocsarak, a lápok közé, daczos álmodni. De mindig felneszelt és vagy alattomosan előbujt, vagy diadalmasan előrontott, valahányszor háború, inség, nyomoruság látogatta meg ezt az országot. Mindig sietett segítségére az elnyomóknak, mindig az elnyomottakba vágta bele karmát. A nyomorultakba, az elcsigázottakba, a kiéhültekbe, — ezért a neve éh-tifusz. Eppen olyan par excellence szegény-betegség, mint Olaszországban a pellagra, és mulhatatlanul megjelenik ott, ahol az ember-elnyomás kezd véres mértéket ölteni. Oroszországban, ahol a bojár állandóan a nyakán ül a muzsiknak, az éh-tifusz is állandó és Galicziában, Bukovinában, ahol a lengyel slachczicz nyuzza a rutén parasztot, szintén meghonosodott. Mindig együtt küzd az elnyomókkal, hátba támadja a letiprottaikat s megadja nekik a kegyelemdőfést.

Nem kellett volna tehát hozzá nagy proféczia, csak egy kis ráemlékezés, ha a mult nyár hajlásán valaki megjövendölte volna, hogy a tél végére itt lesz Budapesten a morbus hungaricus. Hiszen már akkor tudhatta mindenki, akinek szeme van és lát is vele, hogy ez a nagy város véres téli hadjárat elé indul. Már akkor felvonulóban voltak a seregek, már akkor lehetett látni, hogyan sorakoznak a nagy ütközetre.

Ha képet akarnék rajzolni róla, elmondanám, hogy először rugtattak a csatába a fürge bacillusvitézek, azok a patent hamisítványok, amelyek elveszik a szegény ember gyomrának minden ellenálló erejét. A tej, amelyik gipszből van, a vaj, amelynek az ő neve margarin, a kenyér, amely krumpliból készül és a kolbász, amelybe viszont hus helyett áztatott kenyérbelet tömököd a hentes. Szinte még mulatságos is elgondolni, hogy a szegény ember akár kenyeret vesz, akár kolbászt vásárol, mindenféleképpen csak — krumplit eszik.

Azután jött a gyalogság rohama: mindennek képtelenül, hirtelenül való megdrágulása. Ezt a pokoli rohamot a legfeketébb tűzérég bombázása fedezte: a szeneseké. Rettenetes tűzérég, amely azzal öl, hogy nem ad tüzet és azzal gyilkol, hogy nem dobálja meg fekete bombáival az embereket. Végül következett a nehézlovasság rohama, a tél derekán a semmipénzüeken, az ürestenyereiken, az éhenkórászokon keresztül vágatott a házbéruzsora bivalybőrös, vértés lovasága. Dolgoztak a marodeurök is: sztrájk, munkakizárás tömérdek pénzt vont el a szegény embertől.

Február derekára ki volt viva a csata, le volt gázolva minden és ekkor felütötte fejét a morbus hungaricus. Honnan jött? Galicziából-e a Kárpátokon át, mint a Gogol kísértetlovasa, vagy Bukovinából lappangó vánszorgással? Avagy valahol az orosz sikságon halotta meg kísértettársaitól, hogy szükség van már rá, elérkezett már az ideje és kőzcos krimeai lóra kapva vágatott ide? Avagy pedig itt emelte fel alvó fejét mocsárból, szennyes talajból, abból a hajdani nagy szemétdombból, amelyre ráépült Budapestnek egy nagy része. Mindegy, akárhonnán jött, itt van. A csata meg van viva, az ellenség a földre teperve: vigyorogva veti rá magát a morbus hungaricus.

Vajjon nem jó lenne-e most már abba hagyni az ankétezéseket, a bizottságosításokat és a többi olyan hivatalos gondolkozóbaesést, aminek csak eleje van valahogy, de vége nincs sehogyan sem? Vagy ha van vége, az: adóemelés. Vajjon nem kellene-e már hozzálátni legalább a romok eltakarításához és a férgek elpusztításához?

Urak! Itt van a csataterek betegsége, az éhség czinkostársra, a pusztulás után kullogó pokolkutyára. És hiába tetszik elnevezni typhus exanthematicusnak, nem az az ő neve. Ő a Morbus Hungaricus, a Magyar Betegség.

Paganel.

A farkas.

MUJZSEL V. orosz elbeszélése.

(5)

És e nagy megerőtletéstől elgyengülve, tapadó, forró izzadságában háttal lecsuszott az ajtófélfán a küszöbre és ott leült.

— Igen, nagyapó... Hazudik a vak kutya: van neki valahol eldugva... Adjon pénzt s én elmegyek, ha nem, akkor...

Nem végezte be a gondolatát, csak daczosan szegte meg a fejét, úgy, mint az imént Lenka. S ámbár amaz egészséges, erős és tagbaszakadt volt, ő pedig beteg és elgyengült annyira, hogy a csontjai élesen kiálltak, e mozdulatával váratlanul és rendkívül hasonlított az ócscséhez.

Mint valamely vén, vak vadállat mozdult meg mellében a düh, összeszorította a torkát és a vér, amint a fejébe szaladt, megpirította az arcját.

— Vén kutya! Üldöznek, nyomorgatnak az ördög-
adták... »Menj el!« s ő csak neveti ezt. Eldugta a zacskót és nevet. Juj, az utálatos!

Felkelt s ingadozva, mint a részeg, elment a kerten át az udvarra, aztán az izbába.

A pitvarban sötét volt, mindnyájan aludtak és ő sokáig kereste a felvezető lépcső korlátját. S amint meglelte, óvatosan, mint a tolvaj, elindult felfelé az új lépcsőn, amely még szaglott az új gyalulás fenyő-illatától; visszafojtotta lélegzetét és igyekezett nagyokat lépni. A sötétben úgy rémlett neki, hogy őt valaki látatlanul megvigyázza, előre tudja, hogy ő mit akar tenni s apróztott, nem hallható heherészéssel kíséri őt.

Nagyapó egy ócska, a tüzeset alkalmával itt-ott megszenesedett lókán aludt. Akkor ő maga is megéhvén, szerette a régi lókát, s azon hált, nem ágyban, ámbár a fekvése kényelmetlen volt.

A lóka egy félemeleti kis szobában állt. A félemelet egy vékony deszkafallal két részre volt osztva s a deszkafal tulsó oldalán Kszjusa hált. Nagyapó félt a zsványoktól s maga zárogatta be az ajtót vastag vaspánttal, de Kszjusa még este mindig kinyitotta azt, nehogy kora réggel, mikor felkelt a marhát ellátni, felzavarja az öreget.

Gavrila az ajtóhoz ment és hallgatózott. Csend volt s csak a háztetőn dobolt szüntelenül az apró eső; vagy tán ez is csak úgy rémlett neki.

S megint elfogta Gavrilat a gyengeség, különös, álmatag gyengeség, amelyet az imént is alig birt legyőzni, mikor felöltözött. Eltűnt a harag és düh s csak kimerültség maradt helyette. Sokáig állt nagyokat fujva és szemét behunyva, mialatt egész súlyával odatámaszkodott az ajtófélfához. Aztán véletlenül,

váratlanul lecsuszott és csaknem bebukott a könnyen kinyílt és megnyikordult ajtón.

— No, nagyapó, pénzért jöttem — jutott eszébe és bement a szobába.

Ködös sötét volt a szobában, csak a kis ablak négyszöglete látszott világosabbnak, amely fekete léczecskékkel négy kisebb fiókra volt osztva. Nagyapó, aki az ablak alatt aludt, hosszú, élettelen, fekete, formátlan tömegnek látszott, mint valamely megszenesedett fatönc.

Gavrila egész közel ment hozzá és kezével megérintette.

— No, mi az? mi? mi? mi? — hebegett az öreg és hirtelen felült, mintha rugóra járt volna. — Ki van itt? Ki jár itt?

— Adj pénzt, nagyapó — szólt Gavrila szeliden és nyugodtan.

— Mi az? mit beszélsz? — hebegett az öreg. — Micsoda pénzt? Ki az? Te vagy, Gavrila? Mit akarsz?

— Adj pénzt, aztán elmegyek... de pénz kell... Husz vagy tizenöt rubel, — folytatta Gavrila közömbösen — rögtön elmegyek... adj hát pénzt, vagy ha nem, akkor...

Azt mondta, hogy »akkor« és ezzel mintha fenyegetőzött volna; pedig nem azért mondta, mintha valamit akart volna a nagyapjával csinálni az esetre, ha az nem ad neki pénzt, hanem csak mintha betanult léczce szavait mondta volna fel.

Nagyapó összerázkódott, mintha fázott volna. S abból, amint a kezét kapkodta, amint a feje reszketett és hirtelen megakadt a szava, látni lehetett, mily rettenetes rémület szállta meg az ő vak fejét.

— Ha... ha... ha... — hörgött az öreg s Gavrila látta, hogy a nagyapja leleffent álla tehetetlenül ugrál és rázza a szürke szakállát. — Kha... ha... a-a-a... nincs p-é-nzem, ni-ni-nincs...

— Adj! — ismételte Gavrila unottan. — Hiszen hazudsz, öreg, van neked pénzed... No, adj hát csak tíz rubelt...

Nagyapó hirtelen összehuzta magát, behuzta a fejét a vállai közé és egyszeribe hasonló kezdett lenni a vén, kivert kutyához, amelyre taglót emeltek.

— Nincs pénzem! — mondotta haragosan és szilárdan. — Semmim sincs...

Gavrila megfordult és ki akart menni. Teljes közömbösség szállta meg s már mindegy volt neki, hogy ad-e a nagyapja pénzt, vagy nem ad. Nem is hallotta már, hogy mit motyogott az öreg s hogy valami nyikorgott a deszkafalon túl.

Már elmenet látta meg a nagyapó botját, amelynek az alsó végébe vas szög volt verve, a fogóját pedig egy vas kampó képezte. Lassan felvette azt, a nagyapja felé fordult és úgy nézett arra. Az öreg az iménti formában ült: fejét a vállai közé huzta, mint a vén kutya, amely az ütést várja és valamit motyogott.

És Gavrilanak megint úgy tetszett, mintha okvetlenül valami fontosat kellene megtenni.

Gavrila lassu, kimért mozdulattal felvette a kampós botot, két kézre fogta, felkapta magasra, nagyot hadarintott vele s félig öntudatlanul, nem vetve magával számot arról az immár visszavonhatatlan dolgról, amit elkövet, erősen levágta azt a nagyapó kopasz, kemény gömbhöz hasonló fejére.

A nagyapó felnyögött, ledobbant és a kezeit szétterjesztette. De a fejéhez niem kaphatott, mert Gavrila még egyszer rávágott s az öreg, mint valamely nehéz lisztes-zsák, elterült a földön.

Gavrila eldobta a kampós botot és lassan kiment.

Már egészen megvirradt, s csak a patakmenti szakadékokban és a hid alatt, lézengett még nyirkos, oszladó homály, mikor Gavriila a csűr megett kiment a mezőre és az erdő felé vándorolt. Nem volt a fejében semmi sem, mintha a hajnali éles szél kifujt volna abból minden gondolatot, és emlékeztetést s csak egyedül zugott, volna ott, mint, méh a tatárkavetés virágai felett. Az is rémlett Gavrilának, mintha valahol, a füle, közönytelen közelében néhány muzsik kaszát fent volna élesen, hangosan, megállás nélkül.

Nagyon szomjas volt, nyelve, toroka kiszáradt s azonkívül valami éles, kiállhatatlan fájás metszette a szemét, amitől meleg könnyek futottak be és homályosították el a látását. Nem messzire, nedves, lengező ködben egy erdő regett, rengeni látszott az ólom-szürke ég is s a didergő varjak nagy csapatokban száll-dostak a komor távolságban.

S Gavrilának csak egy homályos vágya volt, mint aminő lehet a farkas ösztöne, amely járhatatlan csali-tosbá buvik, mikor a végét érzi. Gavriila is csak arra vágyott, ahogy elérhesse az erdőt s ott lefekhessék valamely odvas fá alá a hideg, nedves mohára, a rot-hadó avarra, odaszorithassa ezekhez égő homlokát és elaludjék.

De nagyon nehézzé esett a menés, lábai rogya-dóztak, botorkáltak és ez nagyon nevetségesnek lát-szott, mert hiszen ő józan volt, a lábai pedig részegek.

Mikor már az erdő széléhez ért s a fehér nyírfák szívós hívással néztek ki rá egy nyárfacsoportból, valaki hirtelen megérintette a forró kezét.

Egy barna arc nézett rá fel s könyes, nagy, fekete szemek könyörögve csillogtak a rendetlenül álló keendő alól, míg két halvány ajak szenvedélyes, ért-hetetlen szavakat motyogott:

Jöjjön vissza, Makszimics Gavriila... Talán sikerülhetné valahogy magát megadni, bocsánatot nyerni... A nagyapóra nézvést pedig... azt mondjuk, hogy maga ölte meg magát... én fogom bizonyítani, Makszimics Gavriila... Majd azt mondom, hogy fel-kelt, megbotlott és fejével az ajtófélfának esett... Ezt én megtehetem, csak maradjon.

Gavriila csak ment, semmit sem hallva, ment botorkálva, vándorogva, mellette meg lépést tartva haladt a leányka, felnézgetve a Gavriila arcába, meg-megfogya annak a kezét, meg-megállva. S ha meg-állás közben elmaradt, újra utánafutott, tekintetével igyekedett annak a nézését megkapni s szomoró, két-ségsbeesett szavakkal beszélt értelmetlen, szüregszerű szavakat. És abból, amint kétségbeesetten vergődött a nagy, botorkáló Gavriila mellett, azt lehetett volna gondolni, hogy roppant lévérttségében vissza akár tar-tani olyan valamit, ami őt örökre elhagyta. Gavrilá-vál együtt olyan valami lényeges hagyta el őt, mint a boldogság, olyan valami fényes, mint az ő árva éle-tének sötétségébe váratlanul besütött napsugár; el-hagyta ez őt sajnálat nélkül, körülvetten attól a vas láncztól, amely Gavrilának is veszét okozta.

A leány nem tudta, hogy miért üldözték Gavrilát, mit követett az el, de tudta és megértette azt, hogy az elmegy s ő itt marad örökös munkában, sivár életben a pufók Lenkával... Eltűnnek a napok és évek, az aratás rekkendőjét felváltja a kinos hideg, a mosás a jég léke mellett, a Lenka durva édelgését — az ütle-gelés... És a szükségben, munkában, sérelmekben sosem kerül többé vissza az a nagyszerű, fényes valami, ami olyan, mint a tavasz, ami felébredt most ő benne; nem is ő benne, hanem a végtelenül régóta huzódó, fényes és kedves lánczban, amelynek ő csak egy sze-mét képezte...

Az erdőszélen végre megállt, Gavriila pedig Kszjusára rá sem nézve, csak ment tovább lassu, botorkáló lépésekkel, ment tovább és tovább...

Eleinte látható volt fekete alakja a világos, már leveletlen erdőben, aztán eltűnt a fasudarak közt s csak azt lehetett hallani, hogy csopog léptei alatt a hig föld; végül már csak a száraz gallyak ropogásának a nesze volt hallható...

S az erdőszélről nézve úgy tetszett, mintha a nyir-kos, őszi reggelen valamely zaklatott, elkinzott duvad ment volna be az erdőbe s a csalitos sűrűben helyet kerésne, ahol páráját kilehelje... (Vége.)

Lázár polgármester.

A nagy havazásokba mélyen beleburkolózva pihen most az Alföld, csendesen alszanak a tanyák s a havas mezők közül a vonatról úgy bontakozik elő tornyaival a város, mint valamely Nizsnij-Novgorod. Szeged, a magyar folyó partján, az egykor sivó homokpuszták szélén, amiken ma a földművelés kulturája virágzik s ahol egy csomóban százhuszezer magyar él együtt. A magyar Moszkva: csakugyan, e téli fehér hótömegek alatt.

Az anekdota szerint Budapest után a magyarság száma dolgában nem Szeged következik. Előbb jön New-York kétszázezer, azután Bécs százharmincezer magyarral s csak azután jön Szeged. No, ha ezt az ötletet nem is lehet egészen félretenni és ha van is benne szomorúság az idegenbe vándorolt magyarok felől: de a százhuszezer magyar ott lent a hófödte nagy mezőn együtt, egy csomóban, egy lélekben, ez nem kis dolog, ez valami nyugodt tény, amelynek abban van a méltó-ságteljesége, hogy van.

... A szegedi képtár nagytermében van egy nagy kép Szeged pusztulásáról, rajta a király s vagy száz ember, szereplő notabilitások s az istenadta nép, amelyet földönfutóvá tett a Tisza. Oldalt, a katonai ládikokon egy fiatal hadnagy: ez Lázár György, a város mostani polgármestere. A nagy katasztrófának a jövő évben telik be a harmadik évtizede, a fiatal hadnagy akkor is Szegedet szolgálta, most is azt szolgálja. Akkor első ember egy szakasz katoná között, ma első embere a nagy polgárvárosnak. Amely akkor rom volt és szomorúság, ma palotasorokkal ékes és lüktet benne az élet és az élniakarás zaja. Az évek különböző alakulásaiban ott van mint ügyvéd, mint városi főügyész, mint védekező újabb árvizek ellen, mint kultur-tanácsnok, mint ország-gyűlési képviselő, szóval, irással és tettel. De leginkább tettel és dologgal, mert a pihenést ismerni nem akaró energia folyton munkára ösztökéli. A földolog: a város emelkedése, haladása és fejlődése (ama másik, szintén földolog mellett, hogy: de azért a pótadónak emelkednie nem szabad). Valóban, a városok fejlődésére ma elmond-ható, hogy aki áll, az halva láttatik lenni, s a haladás versenye lázas munkát kíván, amely azonban nem sokat ér, ha csak lázas s egyéb jó melléktulajdonságai nincsenek. Szívós akarat, nagy körültekintés s mindenek-

fölött a munkakedvhez munkabírás szükséges hozzá, mert különben a nagy feladatok nagy malomkövei megörlik az embert. A közigazgatás a maga sok törvényével és rendelet-labirintusaival olyan rengeteg, hogy abban a munkáscsapat vezetőjének az előrehaladáshoz éles szemmel és jó nagy koponyával kell birnia. S a közigazgatási pálya utjai éppen nincsenek rózsákkal kirakva, a kritika (amelyet a magyar parasztigazság röviden úgy nevez, hogy: könnyű a készben hibát találni) olykor nem is ismeri ezeket a nehézségeket. Az Alföld metropolisának a vezetője azonban jól ismeri ezeket az ösvényeket, amelyeken át haladni kell. Lépésről-lépésre, ahogy ez már éveken át ment, ahogy a romvárosból a mai büszke tiszaparti főváros kialakult. A szegedi fajta különös karaktere benne van a polgármesterében is, egy darab helyesen fordított nyepozvolim, egy darab nem akarom, hogy akár sors, akár más a munkámban és a haladásomban gátoljon: az érzett hivatás tudatában menni kell előre. Szép ut és szép szándék, amelyhez Szeged népének jó vezetőt rendelt az Isten.

Krónika III.

Kisérő nélkül.

— febr. 28.

Mrs. Harriot Blatsch, a newyorki nőmozgalom egyik fővezére, egy enyhe délután a Hoffmann-House terraszán óhajtott ebédelni. A főpinczér azonban kijelentette neki, udvariasan és határozottan, hogy férfikiséret nélkül ebédelni óhajtó nőknek nem adhat ebédet. Mrs. Blatsch dühbe gurult, beperelte a Hoffmann-House-t, az esküdtek visszavonultak, az esküdtek ismét megjelentek s kihirdették a polgári lelkiismeret verdiktjét: magános nőnek nincs joga korcsmában ebédelni s a Hoffmann-House-nak joga volt megtagadni Mrs. Blatschtól a kiszolgálást.

Ebből örömmel veszem tudomásul, hogy Mrs. Blatsch, noha nőmozgató-vezér, csinos és fiatal asszony. Mert öreg és csunya asszony kapott volna ebédet a Hoffmann-House-ban férfikiséret nélkül. Legalább könnyebben, mint férfikiséretet. S tisztelettel veszem tudomásul, hogy Mrs. Blatsch erényes asszony, mert ha csinos és fiatal, könnyebben kaphatott volna, ha akart volna, férfikiséretet, mint ebédet a Hoffmann-House-ban.

Ebből persze következnek, hogy a nagy sós vizen túl is milyen képmutatók az emberek. De nem ez következik belőle, hanem odaát is milyen nyersen őszinték az emberek.

Mert mit jelent ez a kicsi eset, mely minél kisebb, annál nagyobb? Azt, hogy a nők, akármennyire vitték is és fogják még vinni szociális mozgalmukkal, még annyira sem vihetik, hogy a pinczér előtti egyenlőséget kivívhatnák maguknak. Ez az az eset, melyről még

okoskodni sem lehet. A pénznek nincs nem is a pénzért vásárolhatok, amit akarok, bármilyen nemhez tartozom is. De nem úgy van: ugyanazért a pénzért, ugyanazon a helyen én nem vásárolhatok ételt, italt, ha nő vagyok. Férfi protektorátus kell ahhoz, kvázi egy nadrágot viselő gentlemannek a kezessége, hogy én tisztességes nő vagyok s csak ebédelni akarok.

Olyan nincs. A Hoffmann-House kijelentette, hogy a nőket a saját érdekükben tiltja ki házából, ha nincs kíséretük, mert ezzel megóvja őket bizonyos kellemetlenségektől. Soha ekkora gyöngédséget. Miért csap föl a Hoffmann-House, aki korcsma, a magános nők lovagjának? Mitől félti őket, ha ők maguk nem félnek? Nyilvánvaló, hogy a kitünő hotelier csak a hoteljét félti s nem a nőket. Nem akarja, hogy a hölgyek azért menjenek oda egyedül, hogy né egyedül távozzanak onnan.

Már most New-Yorkban a nő sokkal önállóbb, mint a kontinensen. A mozgása is szabadabb, aztán anyagilag is függetlenebb. A dolgozó s önmagukat urilag fentartó hölgyek száma ott légió. Minálunk is akad egy-kettő. S ezek a hölgyek kötelesek adót fizetni, tartozásukat kifizetni, az összes törvényeket megtartani s azonfelül még elviselni azokat a külön törvényeket is, miket egyenesen az ő nyakukba zuditanak társadalmi illem neve alatt. Ez az illem pedig azt kívánja tőlük, hogy ha tisztességes nők akarnak lenni, okvetetlenül szerezzenek maguknak egy férfit, akármilyen czimen.

A Hoffmann-House kitünő hotel s ebédelt ott már figyelmes kiszolgálás mellett nem egy kasszaferó, nem egy Európából menekült váltóhamisító. Ebédelt ott már nem egy internacionális kalandornő vagy benszülött kokott, természetesen férfi-kiséret mellett, mert ezek helyett a hölgyek helyett mindig valaki más fizet. S ha más fizet helyettük s ha csakugyan olyanok, amilyeneknek száz lépésről látszanak, akkor a kitünő hotel kitünő hite meg van óva, s az erkölcsös házaspár, mely az ad hoc szerelmespár szomszédságában ül, nem talál semmi erkölcsileg bántót a szomszédságban. De ha egy üzlet tulajdonosnője, gépirónője vagy helyi ügynöknője egy pohár friss sört akar ott inni, menten ott terem a főpinczér s az erkölcs meg a jóhírnév nevében bejelenti a pinczéri passzív rezisztenciát.

Nem New-Yorkban van ez így, hanem mindenütt, nálunk is. A pinczér kiszolgálja ugyan szegénykét, de az összes szemek keresztüztübe fogják, az összes női kalapok összebujnak s kél és száll a közvélemény igéje: jómadár. De nem társadalmi előítéletéről van szó, hanem társadalmi rendről. Ez a rend — bármint hazudják is le — a férfin alapul, mint tulajdonoson s a nőn, mint tulajdonon. Minden szociális haladása, közigazdasági emancipációja csak odáig viszi, hogy mint a barom, ne csak tulajdona legyen gazdájának, ha maga legel is a gazdája megterhelhetése nélkül.

Ez a felfogás, ez a talán öntudatlan hatalmi érdek lappang a newyorki esküdtek verdiktjében, mely nem fontos ugyan, de annál tanulságosabb. Megtaníthatná

a mozgalmazó nőket arra, hogy ne sokat okoskodjanak s ne törjék magukat a női jogok logikai kimutatásával, mert itt nem logikáról, igazságról, erkölcsről meg kicsodáról van szó s nem is arról, hogy az ő igazukról a férfiakat meggyőzzék, hanem hatalomról és érdekről, melyről a legfényesebbre csiszolt igazság kedvéért sem mondanak le s melyről lemondani a nagyobb hatalommal támogatott női érdek akkor is kényszerítene őket, ha egy csöpp igazság sem szólna mellettük. A korcsmai jelenet éppen csak ríktó karikatúra, hogy a már a szavazati jogot ostromló nők milyen nevetségesen kevésre vitték s úgy lehet, a parlamentbe előbb fognak bejutni, mint a korcsmába, mert ehhez még nem elég erősek s ehhez több erő kell, mint a politikai jogok kivívásához.

Egyáltalán a nők semmire sem vihetik mindaddig; amíg a férfiak első sorban nőt látnak bennök. Ha férfiről van szó, akkor az ember nézi: milyen ember, milyen szituációban van, lehet-e vele üzletet csinálni, lehet-e vele jól mulatni stb. Ha nővel találkozik, legyen bár egy iszonyuan közönséges ipari cikk proviziós ágense s keressen fel a legridegebb nyereségvágyból: azt nézzük, fiatal-e, szép-e, hajlandó-e szerelmes szavainkat meghallgatni, van-e férje, hü-e hozzá, van-e szeretője, nem lehetne-e kiturni vagy egy félórára? Milyen távol vannak még attól, hogy megjelenésükkor az első tekintet ne azt az embert keresné, aki ölelni szokta! A nő mint tulajdon, a nő mint szerelmi objektum él a férfi-világ öntudatában s tegyük még hozzá: a saját öntudatában is. S akkor elhigyjék Mrs. Blatschról, hogy a Hoffmann-House-ba, ahol jól lehet ebédelni, azért ment, hogy jól ebédelhessen?

Semper.

Saison.

Örültek Karneválja.

— febr. 28.

Karnevál herczeg ezen a fekete, pénztelen farsangon soványan és sápadtan lődörög az éjszakában. Én is így találtam meg multkor a köruton, amint elfanyarodott kedélylyel, a bálaktól agyonizzadtan, lefogyva, besározva, egy szenesedő egyiptomi cigarettát ráigcsált a fogai között és a tabetikusok tipikus biczenésével, közönyös bohémiával haladt előre a maga utján. A jó, züllött, vén fiu örült, mikor meglátott engemet, régi ismerősét, s már messziről a levegőbe penderítette kiérdemült csörgősipkáját, amelyről lehullottak az összes csörgők és szalagok. Mélyen és tisztességtudóan üdvözöltem ő herczegségét, aki rögtön előrántotta frakkjából a piros selyem cigarettatárczát és megkínált belőle.

— Hová, mester? — érdeklődtem kissé félénken, amíg szemügyre vettem szürke, sovány, fájdalmas arczát.

— A Lipótmezőre. Ez az egyetlen hely, ami még némiképp érdek. Ma az elmeógyintézet igazgató-

sága hangversenynyel egybekötött bált ad az örültek multságára és az én tisztelemre, az összes al- és főorvosok segédletével. Nem gondolja, hogy valóban fel-emelő dölog ebben a savanyu farsangban annyi műjokedv és mű-örültség után végre igazi bolondok között mulatni? Tartson velem. Ön elvégre verseket ír, önnek hivatalból ott kell lennie, mert — mint igen jól tudja — a modern lira és az agylágyulás egy anyaméhben születtek. Egyébként is zártkörű a tánczest, egészen magunk között leszünk...

Kissé meghökkentem és tétováztam, mikor meghallottam rekedt kacaját, de Karnevál herczeg már karomba öltötte karját s feltuszkolt egy közúti villamosra.

— Nem izgatja az ön fantáziáját — folytatta a vén, pezsgőmámoros bohém — a kényszerzubbonyos lengyelke, a jégsipkás és morfiuminjekciós keringő, amit esetleg vizeslepedőkkel fognak súlyosbitani? Képzellen el azután egy négyest, ahol a rendező egyszerre elkiáltja magát: »colon des paralitiques«, »tsardáche hystérique«, »boston epileptique«. Mindezek annyira jeles farsangi attrakciók lesznek, hogy a Royal csillárai, ha látnák, elsápadnának irigységükben s a kabaré-igazgatók egytől-egyig fejbőlönék magukat.

Nem tudtam nevetni ezeken a fáradt ötleteken, annyival is kevésbé, mert a villamosunk a Lipótmező elé ért. Már csak az intézet tetőzete meredt ki az alkonyati szürkületből, mint egy elborult, genialis homlok. A fázós, hamuszínü égbolton, a Hűvösvölgy jegenyéi közt szomoruan kandikált ki a koradélutáni hold. Szótalanul mentünk fel az enyhe lejtőn, az elmeógyintézet kapuja felé, ahová egy jóságos kéz a Dante pokolfeliratának ellenképéül a humanitás és a remény ígeit írhatná fel. A hideg villamfényvel világított előcsarnokban azután végleg elváltam bolondos kísérőtől, aki boldogan vegyült el ünneplő alattvalói közé s egyedül maradtam.

Egy kedves fiatal orvost kértem meg, hogy kalauzoljon az élőhalottak ez infernójában. Végighaladtunk a kongó, visszhangos folyosókon. Itt az embernek nincs valami különös kedve a beszédre. A szó öblös hahotává tördelődzik szét s a félénk kacaj hosszú, kimagyarázhatatlan szomoruságu zokogássá nyulik. Inkább hallgatunk. Az orvosom egymásután nyitja fel a folyosók ajtaját a nála levő kulccsal. Végre beérünk a bálterembe, ahol három-négy hosszú asztal mellett vacsoráznak a bálózók. A hangversenynek vége.

A benyomás első pillanatra nem is érdekes, de még csak különös sem. Csupa kifogástalanul öltözött hölgy és ur, aki nyugodtan, vigyázva és illedelmesen bánik a késsel és villával. Az izmos szolgák tányércsörgés közt hordják fel a zsirban puffadozó, kövér farsangi fánkot és a forró teát. Egy halvány fekete leányt nézek, aki a hajába erre az estére sok izléssel fehér rózsabimbót tűzött. Mellette egy vékony, látszólag jó családból való fiu elegáns angol ruhában, krétafehér arczczal, kárminpiros szájjal olyan, mint egy nyurga osztrák princz. Mind a ketten nevetgélnek,

de egyik sem figyel a másik szavára. Valami össze nem hangoltság, valami bizalmatlanság és fitymáló fölény setteng az asztal fölött s ha jól figyelünk, nyomban észreveszszük, hogy a társaság vezetője, amely a gondolat elektromos szikráját röpíti, el van romolva. Az apró kotériák szigoruan ellenőrzik egymást, a felelet nem kapcsolódik a kérdésbe, a kacajok célátlanul pukkannak szét. Mikor azután a fejek feltekin-
tenek a tálakból s rád néz az ezerféle, idegen tekin-
tetü; kereső és nyugtalan szem, egyszerre megérted, hova kerültél és a hátad gerinczén egy kicsit átfut a hideg.

Ez volna tehát az élőhalottak börtöne? Pihegő vállakat, fényes szemeket, tánczra lendülő lábakat látok. Egy megrögzött alkoholista az asztalnál a tea láttára valami duhaj, lezüllesztő magyar nótára gyujt. A cigányok felállnak a hálószoba emelvényére és gyan-
tázzák a vonójukat. A parketten simán csusszannak a cipők, a szemek csakugy lobognak, az arcok csakugy tüzelnek, mint a Royalban s a táncz szilaj, lüktető áramában szinte észre sem veszed, hol vagy. Most hiszek Schopenhauernek, aki az örülteket tartotta a földgolyó egyedül boldog embereinek, mert a saját kozmoszukban élnek, melynek törvényeit, függetlenül minden természettudományi és filozófiai kényszertől, ők maguk írják elő. Elvégre a ketreczbe zárt orosz-
lának is joga van azt hinni, hogy az állatsereglet közönsége van bezárva s a rácsok az ő szabadságát védik csupán. A »Varázskeringő« vigan zeng, a párok karöltve sétálnak s még a spanyol etiketten sem esik csorba. Az orvos maga is felkéri leánypáczienseit. Hátrászegett fejvel, ideges merevséggel, kibomló hajjal tánczolnak. A bál hőse egy fekete haju, sápadt arczu fiatal ember, aki huszonnégy éves korában kapta meg a paralizist. Elegáns lakkcipőjében finoman cifrázza a bostont. Az orvos a hátam mögé áll és a fülembé sugja: két évig sem fog élni.

Mi egyébként lézengünk a bálteremben s a maffla-
szigeten cercle-t tartunk. Egy pinczér szaladgál körülöt-
tem tipikus, gyors lépteivel. Láthatólag rosszul érzi magát, hogy nem lóg ki zsebéből a szalvéta s legalább annyira fáj neki a ma esti tétlenség, mint egykor a Szent-Ilona szigetére deportált Napoleonnak. A folyosón pihenő párok sétálnak, citromosvizet isznak, legyeznek egymást. Egy kékszemü, őszhaju magyar ur, aki egy-
kor ügyész volt a szegedi törvényszéken s mint »Világ-
szellem« jött ide, épületes fejtegetést tart a világtudós s a világszellem közti különbségről és az ő saját külön politikai, filozófiai, gazdasági rendszeréről, amely leg-
alább is oly misztikus, mint Hofmansthal némelyik verse. Az ember kellemetlen borzongással hallgatja a sok holt matériát, terminus technicust, évszámot, szótárak kiböngészett és polczra rakott kincsét, jobb napok ötleteit, melyek egyszerre rendszertelen kán-
kánra kapva, háborogva, értelem nélkül zudulnak ki a torokból. A durva agymechanizmus még mindig jól működik, az asszociációk helyesek, a test még mindig fel van zsinórozva az idegek finom szálaival, a batté-

riák be vannak fütve, de valami alig látható baj van s a csengetyü nem akkor és nem úgy szól, ahogy kellene. Egy markos, vörös szakállu és bajuszu ember, aki egykor plébános volt, kifogástalanul társalog velem angolul. A »Világszellem« pedig egyre vezet rendszerének kac-
karíngóin. Mert rendszernek kétségtelenül ez is rend-
szer, de — hogy megfordítsuk a híres szólást — van benne örültség.

... És az otthon maradottak? A vallásosak, az ariszto-
kraták, a sohasem szólók és mulatók, az illetlenek, a fenegyerekek, a geniálisok? Őket is meglátogatjuk czelláikban. Hódolunk ő fenségének és leadjuk név-
jegyünket a harminczmilliós pénzkirálynál. Sokáig nézek egy szőke leányt, aki a szerelemtől tébolyult meg s most tágranyilt szemekkel ölelgeti a levegőt, csóko-
kat hint a falaknak és annyira elevenek a halluciná-
cziói, hogy észre sem veszi az orvost, bár erősen szo-
ritja a kezét. A rajztanár finom, halvány, esztétikus fejét rosszalólag rázza és esztétikai szempontokból nem jön le a bálra. Egyáltalán majdnem mind tudják, hogy tánczmulatság van az épület másik szárnyán s arczukon az otthonhagyott kis gyerekek vágyakozó áhitozása szomorkodik. Egy homályos teremben három egymás mellett álló ágyban feltűnő nyugodtan fekszik három elmeorvos. Mikor belépünk a czelláikba, halálos nyu-
galmat szimulálnak és higgadtan, kinos lassúsággal felelnek a kérdéseinkre. A hivatásuk kergette ebbe a szomorú házba.

Végigszaladunk a dühöngők osztályán is. Egy alig huszéves gyerek ugrik elénk, a budapesti kávéházak és szerelmek örültje, aki a tébolyodottak lakonikus rövid-
ségével jellemzi egész életét, miközben bohém-kedvvel nyújtja nekünk a kezét:

— Én egy piszkos, kedves kis kölyök vagyok...

Nem jó vele sokáig beszélgetni és vitába elegyedni. Mi is már valósággal szaladunk. A szőr-lepedőn ül egy bögő ember, Darwin visszafejlődött majomembere, az ajtónál pedig egy siró férfi bucsuul reánk ölti a nyelvét. Futunk.

Megyünk vissza a bálterembe, ahol Karnevál még egyre bonyolítja össze a párokat a forró bálest sze-
szélyes, színes zürzavarában. A táncz már szabadabb, a gallérok össze vannak izzadva, a hangulat teljes. Az ember nézi a vig arczokat, a kifogástalanul lejtő lába-
kat, az elegáns tánczmozdulatokat és szinte kétségbe-
esik, mennyire mellékes szerve az embernek a fej. A bál hőse, az én szegény huszonnégy éves Pierrot-m még mindig nem fáradt el. Most kéri tánczra a halvány fekete leányt, akinek hajában oly szerelmesen himbá-
lódzik a fehér rózsabimbó és boldogan száguldozik hiszterikus Pierrette-jével. Egy ablaknál azután megáll-
nak és együtt bámulják a szeles, barátságatlan égbolton elsuhanó különös holdat. Vajjon mire gondolhatnak? Nekem Verlaine verse zsong a fülemben, a haldokló Pierrot-ról, aki hosszú, halottszerü orral, szemfedőhöz hasonló ingben mosolyog a holdra, és megyek ki az éjszakába, nem tudok tovább itt maradni.

K. D.

INNEN-ONNAN.

+ **Kitüntetések.** Valljuk be most már, hogy Zichy Aladár híres, megtapsolt jelentése: a kormány egyetlen kitüntetés sem terjesztett ő felsége elé, — kitűnő demonstráció volt a mult ellen, de éppenséggel semmi értéke nem volt, még igazságosság sem. Mert hogy az ilyen álláspont: senkit ki nem tüntetni, jogos legyen, ahhoz nem a kitüntetés mellőzése, hanem a kitüntetés intézményének eltörlése kell. Ha megszüntetik a rendjeleket, a czimeket és a nemesítést, akkor lehet szó diadalról, feltéve, hogy ezt az eltörlést az emberi természet és becsvágy megváltozása előzi meg. De így? Csak azt jelenti, hogy a kormány érdemes embereknek nem adja meg azt, amit más kormányok alatt ugyanilyen érdemű emberek megkaptak. Szerencsére, az első jelentést nem követte a második s nem fogja követni a harmadik sem. Az első esztendő pózját felváltotta már az érdem iránt való fogékonyság és így lett e héten dr. *Hédervári* Somából, *Ujpest* érdemes és köztisztviselőben álló főorvosából magyar nemes, *Visontai* Somából, akit igazán nem kell sem mint politikust, sem mint jogászt jellemezni, udvari tanácsos és *Strasser* Sándor épp oly közgazdasági érdemek jutalmául kapott magyar nemességet, mint annyi pályatársa, akik a mi primitív közgazdasági állapotainkba bevitték a Nyugat szellemét.

* * *

ő **A vezér.** Szappanos Istvánt vezérré avatták. Az öreg ur kilenczven esztendőt élt idáig s csak a kilenczedik évtizedben éri a tisztesség, hogy vezéri pálczát nyomnak a kezébe. Ezt a pálczát Eötvös Károly adta át Szappanosnak. Nem baj, hogy Eötvös Károly nagy humorista, az se baj, hogy ez a vezérré avatás olyan vacsorán történt, ahol Eötvös Károlyt ünnepelték. Ki nézné az ilyen apró szépséghibákat, amikor nagy eseményekről van szó. Mert higgyék el, hogy ez az esemény sokkal nagyobb, mint amilyennek gondolják. Egy kilenczven esztendő politikai, aki türelemmel közlegényeskedett mostanáig. Hát van ehhez fogható eset Magyarországon? Nálunk minden politikai vezérségre törekszik s mire eléri a harmincz esztendőt, országos hírű vezér válik belőle. Szappanos volt az a csodabogár a magyar politikások közt, aki még nem volt generális. Most ő is megkapta a magáét Eötvös Károlytól. Ezután pedig megértjük, hogy miért kellett egy pár honatyának disszidálni. Minden csak azért történt, hogy Szappanos István vezér lehessen. Igazán megható gyöngédség! Egy pár jókedvű ur felfedezi, hogy a magyar politikások közt van valaki, aki még nem volt vezér. Szervez hát egy kis hadsereget, hogy annak élére kikiálthasson valakit hadvezérnek. Mindig mondtuk, hogy nagy humorista ez az Eötvös Károly.

* * *

~ **Ujházi Ede.** Kedves Mester, így szolt hozzá e héten a Budapesti Közlöny (őt még itt is csak mesternek titulálják), ön ezentul holta napjáig mint a vaskorona-rend lovagja fogja a Pannonia előtt szivni szivarjának azt a becses kis csutkját, amelyet köztudomás szerint már vagy hatvan esztendeje sziv és hála Istennek ma sincs vége és ugyancsak mint a vaskorona-rend lovagja fogja lovagiatlanul, de szeretetreméltóan lemarházni az egész uralkodó közvéleményt. A kedves mester pedig, aki ezidőszerint Magyarországnak legnagyobb színésze, a filozófiai nyugalomnak, az egész jellemnek páratlan tökéletességű interpretálója, a kedves mester egy napra átköltözött a tarkabarka krónikák és a furcsa-burcsa mendemondák rovatából a napihirbe. Mert ez művészi esemény. Egy nagy színész, akiről a király észreveszi, hogy nagy művész, de a Nemzeti már

elfelejtette és aki lekerül az anekdotázók tolláról, hogy átvegye a riportert. A felcseperedő generációk pedig nagyszerűen fogják tudni, hogy miért kiváló a pozsonyi színház hősszerelmese s miért volna előnyös a karakószöröcsöki társalgási istennő szerződötése, de még fognak halni anélkül, hogy látták volna őt a Constantin abbében, a Miniszter előszobájában, a Crampton mesterben és mindazokban az alkotásokban, amelyek éppen azért alkotások, mert papiros-életükhöz ő adott lelket, ő cziczomázta fel őket a diadalmas meglátásnak ezer finomságával, ő tette bennük mosolygóvá a szenvedést és megbocsájtatható törékenységgé a bünt. Nemzedékek fognak meghalni e nagy lelki szenzációk átélése nélkül, hacsak nincs annyi energiájuk, hogy téli esteken felmászszanak a Várszínházba és nyári esteken pirosra ne fájjenek az arénákban. A Nemzeti Színház pedig bizonyára gratulálni fog az öreg mesternek, aki immár annyira öreg, hogy vaskoronás, hogy visszaemlékezéseket írhat egykori kortársairól, de még nincs annyira öreg, hogy be lehetne illeszteni a Nemzeti Színház ezidőszerinti játékrendjébe.

* * *

○ **A pápa oroszlánjai.** Fogja magát Menelik négus, a nagy fekete fejedelem és tisztelettel és hódolattal két oroszlánkölyköt küld ajándékba a pápa ő szentségének. Két hatalmas, jól kifejlődött oroszlánkölyköt, egy férfit és egy nőt. A férfit Meneliknek hívják, a nőt Sába királynőjének, amely házasságból utóbb bizonyára előkelő oroszlánsarjak születendnek. Persze az ilyen fejedelmi ajándékért illő köszönet és még fejedelmibb ajándék jár cserébe, amit a pápa bizonyára nem fog elmulasztani. De azért a négusi ajándékban aligha telik nagy öröme a szelid lelkű egyházfejedelemnek. Mit csináljon ő két oroszlánnal? És ha több lesz belőle, ami nagyon is valószínű, — mit csináljon ő egy féltucat oroszlánnal? Persze, amíg ily kölykek és egy kis ketreczkében elférnek, még el lehet rajtuk mulatni. De ha megnőnek, — ha egy fél lovat megessenek napjában, — ha bömbölésüktől lesz hangos a csöndes Vatikán kertje, — ha megsokasodnak, — mi lesz akkor? Aligha valami nagy öröm és mulatság. S én fogadni mernék, ha Rómában van Lipótváros, akkor a római Lipótvárosban már ez a jó kívánság járja az ismerősök között:

— A négus legyen a te barátod. És küldjön neked néhány eleven emléktárgyat.

* * *

○ **Törvény a napról.** Angliában törvényt akarnak csinálni a napról. A dolog egy kicsit komplikálnak látszik, de valójában nagyon egyszerű. Arról van szó, hogy az emberek nyáron, amikor korán kél a nap, szintén korán keljenek és munkába fogjanak. Amikor pedig elsötétedik, feküdjenek le és aludjanak. Szóval, úgy kell élniök, mint a tyukoknak, amiből nem az következik, hogy tojásokat fognak rakni, hanem hogy egészségesek lesznek, frissek, munkabírók és jómóduak. A napfény ugyanis az élet és az egészség. S azonfelül az új rendszer mellett magában Angliában hatvan milliót takaritanának meg évente világitáson, tehát az egész világon legalább egy pár milliárdot. A dolog végrehajtása nem valami nehéz. Minden marad a régiben, csak azt kell megcsinálni, hogy áprilistól kezdve minden ember minden vasárnapon husz perczczel előbbre igazítja az óráját. Szeptembertől kezdve viszont minden vasárnap husz-husz perczczel hátrátolja. Azután fölkel a megszokott időben, dolgozik a megszokott módon s mégis jóformán mindig napfényben él és napfény mellett dolgozik. Sőt az év végén már megint jól jár mindenkinek az órája.

Szó se fér hozzá, nagy idea. Egyszerű óraigazítással milliókkal gazdagítják az emberiséget, sőt az egészséget és a munkabírást is gyarapítják. De azért hibája is van a dolognak. Az egyik az, hogy a mezei munkás, a gazdaember, a paraszt máris úgy él és úgy dolgozik az egész világon. Még

csak az óráját se igazítja meg s mégis korábban kel a napnál is. Az iparos munkásnál, a városi embernél pedig nem használ az óraigazítás. Mert neki szegénynek illetéknépp nyáron tizen-négy-tizenhat órát kellene dolgoznia napjában, amit nem bír ki; télen meg nem dolgozhatná, csak öt-hat órát naponta, amiből nem tudna megélni.

És még egy nagy baja van a napról való törvény ideájának. Elveszítjük a réven, amit megnyerünk a vámon. A világnak sok-sok millió hasznot jelentene, — ez igaz — ha lehetőleg mindenki napfény mellett dolgoznék. De a világnak sok-sok millió kárt okozna, ha a gázgyárak, villamostelepek, gyertya-öntők, petróleumfinomítók, világító-gyárak lassan-lassan tönkremennének és beszüntetnék a fele üzemet.

Ugyanaz az egész dolog, mintha valaki takarékoságból abbahagyja a dőhányást s inkább folyton csukrokat eszik.

* * *

○ **Kirevolverezett előadás.** Micsoda szédületes haladás! Már Kecskeméten is tudják, hogy a színházi direktoroktól ki lehet revolverezni egy darab előadását. Hogy ez a haladás még szédítőbbnek lássék, hozzá kell tennünk, hogy a revolveres szerző nem is vérbeli meg czéhpeli szerző, hanem egy szimpla asztalosmester, aki revolverrel állt a direktor, meg a színészek elé s úgy igazgatta a próbákat, meg a premiért. De a dráma mégis megbukott. A revolver nem használt s a közönség még előadás közben otthagya a színházat. Hiába, Kecskeméten a szerzők még nem ismerik a siker minden fortélyát. A jó vidék még nem tudja, hogy nem elég a direktort és a színészeket revolverrel megfenyegetni. A közönség is számít valamicskét s a kecskeméti szerző éppen csak a közönséget hagyta ki a számításból. Nyilván nem volt elég pénze revolverekre, hogy a közönséget is megfenyegeesse. Vagy talán nem járt budapesti szerzőkhöz iskolába, ahol megtanulhatta volna, hogy a közönség háta mögött is el kell helyezni néhány revolveres urat, hogy megfenyegessék azt az embert, akinek nem akaródzik tapsolni. Kecskemét nagyon visszamaradt. Egy szál revolverrel akar sikert elérni, holott a sikerhez egész arzenál szükséges. De hát Kecskemét még a fiatal talentumok közül való. Azonban bizonyos, hogy mint kezdő jól indul s még viheti valamire. Mert elég tanulékony. Csak folytassa. S ha a színházi kellékek közül hiányoznék egy pár revolvere, ne rösteljen Pestre fáradni. Itt akad annyi, hogy néhányat jodakölcsönözhetünk Kecskemétnek.

* * *

○ **Krivány.** Valamikor tekintets ur volt, azután egy szám lett a főházkönyvben, ezentul pedig az lesz a czíme, hogy: »Pszé János.« És nekünk mégis úgy tűnik fel, hogy e görbe uton is nagy karriert tett meg Krivány János, az egykori árvagyám, majd államfoglár, utóbb pedig merénylő ur, és nagy jót tett vele Glück Frigyes, amikor meghívta a szállodájába fizetőpinczérnek. Mert megjavulni könnyű, de ehhez nem elég az akarat, ehhez társadalom is kell, amely befogadja a megbűnhődött bűnöst. A társadalom azonban csak a szeméit szereti forgatni s amikor ilyen kényes dologról van szó, vagy a szívére hivatkozva dobja ki a koldust, vagy a zsebébe nyulva könnyíti meg a lelkiismeretét. Nos, Glück Frigyes eredeti, nobiles és praktikus tudott lenni gyengédségében is s nemcsak kényeret ad Krivány Jánosnak, hanem ami a becsület rehabilitációjához még sokkalta szükségesebb: munkát is. Emberbarát akar lenni, de nem abban az avult formában, ahogy a humanizmus kényelmes korában értelmezték az önmagáért való jócselekedetet; az ő emberbarátsága a mi szociális felfogásunkból fakad, amely a jót nemcsak az egyén javára, hanem a társadalom hasznára is cselekszi.

○ **Szillogizmus.** Van-e vagy nincs küteges tifusz? Amíg nem hoztak róla hirt, nem volt, mert nem tudtunk róla. Mikor az egyik fővárosi napilap jelentette a veszedelmet, volt, mert a lap állításával szemben még hiányzott a czáfolat. Másnap aztán megint nem volt veszedelem, mert az a huszonöt ujság, amely tegnap lemaradt a szenzációról, azt mondta, hogy szó sincs küteges tifuszról. Hiszen, ha lenne tifusz, ők is hoztak volna róla hirt még tegnap. De nincs, hát nem hozhattak. Aztán összeült a tanács, összeültek a tisztí orvosok és nyilatkozatokban nyugtattak meg, hogy nincs küteges tifusz. Csak egy szórványosan jelentkező morbus hungaricus-szal van dolgunk. S hogy a zavar fokozódjék, tudós professzorok szólottak közbe, hogy a küteges tifusz azonos a morbus hungaricus-szal. Mások viszont úgy nyilatkoztak, hogy a két betegség nem jelenti ugyanazt, mert a küteges tifusz veszedelmesebb, mint a morbus hungaricus. De ennek az ellenkezőjére is akadt tudós vélemény s ma, a küteges tifusz negyedik napján, ott vagyunk, hogy kevesebbet tudunk, mint amennyit az első napon tudtunk. Közben egyre-másra szállítják a betegeket a kórházba s minél több a beteg, annál kisebb a veszedelem, a — hatósági nyilatkozatokban. Amíg pedig ez a polémia folyik, mi jól érezzük magunkat, mert megjött a tudományos vélemény, hogy a küteges tifusz csak a szegény emberek közt szedi az áldozatait. Igen, csak a szegény emberek közt. Kit is érdekelne hát az a betegség, melytől csak a szegény embernek kell félni? Hisz Magyarországon nincsen szegény ember. S így nem is lehet küteges tifusz. Tessék hát egész nyugodtan aludni.

* * *

○ **A férjhezmenés eszközei.** Ez a téma valamiképpen belevág abba a gondolatkörbe, amelyet Schopenhauer alakított ki az asszonyi feladatokról. Az ügy a következő: Párisban egy csinos bolti elárusító, névszerint Renault Mária, sötétben belépett egy istállóba, — ahol valószínűen semmi dolga sem volt — ott pedig belelépett egyenesen egy anyakutyának a fészkébe. A kutya természetesen megharapta és még természetesebb, hogy nem az orrát harapta meg, nem is azt az ujját, amelyen majdan jegygyűrűt hordand, hanem odakapott, ahová a kutyák ősidők óta előszeretettel haragnak: a boka és térd által határolt, ama testrészebe, amely ezuttal a Renault Mária lábakásája, magyarul vádlija volt. Idáig semmi különös nincs a dologban, mert nem vagyok kutya, de — ha csinos — magam is szívesen beleharapnék a Renault Mária lábaikrájába. Ámde Mária nem hagyta ennyiben a dolgot: bepörölte a kutya gazdáját ezeröttszáz frank kártérítésért, azzal a megokolással, hogy most már — nehezebben mehet férjhez. És a bíróság, nem hiába francia bíróság volt, meg is ítelt a szép panaszosnak ötszáz frank kártérítést a nehezebben való férjhezmegetés okából. Eddig a történet, a pointe-jét találja ki az, aki tudja, hogy a férjhezmenés eszközeihez hozzátartozik a rövid ujjú bluz, a décolletage és a jól felfogott szoknya. Renault Mária csak ezen az uton haladt kissé előbbre és a bíró, mivelhogy francia, igazat adott neki.

* * *

○ **Nasi.** Az olasz igazságszolgáltatás nem olyan, mint a halál. Nem lovagol gyorsan. Inkább. A Nasi-pör olyan régen kezdődött, hogy már senki se emlékszik az elejére s olyan sokára lesz véglegesen vége, hogy a mai nemzedékből aligha fogja valaki megérni. Csakhogy az ügy most mégis állomáson van: a szenátus elítelte a volt közoktatási minisztert hűtlen kezelése miatt vagy négy esztendőre. S most fél Olaszország lázong. A parlament kegyelmet kér Nasi számára, Sziciliában az emberek gyászba öltöznek, a színházakat bezárják, a boltokat csukva tartják »nemzeti gyász« miatt. S noha a dolog bolond-

ságnak tetszik, az olaszoknak és főképp a szicíliaiaknak igazuk van. Mert mi derült ki? Az derült ki, hogy Nasi csakugyan könnyelműen bánt az állam pénzével, hogy elszámolás nélkül költséget jobbra-balra, hogy szórta a közpénzeket, mint a pelyvát, de — egyetlen egy olasz miniszter se járt el másképp se előtte, se utána. S akkor az olaszoknak csakugyan igazuk van az ő Nasijukkal. Ahol mindenki lopkod és cseneget, ott a legnagyobb tolvaj nem akasztófát érdemel, hanem kitüntést. Nem elítélni kell, hanem magasztalni. Aminthogy ugy is történik.

SZINHÁZ.

A színházi hét.

— febr. 28.

Nagyon kérem az összes magyar operettszerzőket, hogy a viláért se reformálják meg az operettstílust olyan értelemben, ahogy azt néhány lelkes kritikusunk sürgeti. A világ minden kincseért se csináljanak a vidám és léha szubrettből drámai szendét, az agg és elmegyöngé nagybábcsikkal ne mondassanak maximákat à la Rochefoucauld, hanem hagyják meg őket elmegyöngéknek, a vidám, csörgő-sipkás, pofoncsapott komolyságot pedig ne akarják trónra ültetni. Elvégre az operett azért operett, hogy operett legyen és ne hitvány gyöngé báb, mert tessék elhinni, hogy egy jó operett magasabb emberi szempontból is ér annyit, mint egy rossz dráma, sőt többet is ér olykor, mint egy helyzetkómikumban és számárságokban bővelkedő bohózat. Az istenek tehát egyenek paprikás szalonnát benne, a nyugalmazott ezredek mászszanak a galambduczba, ha a szövegekönyv úgy kívánja és nem bánjuk, ha a kórus huszszor egymásután veti is fel a balga kérdést, hogy hol marad oly soká, ó, a derék Tasziló? Elvégre az itt a lényeges, hogy kórus legyen a dologban, vidám, mozgékony, csacsogó és prüttyögő kórus, amely isteni szatírája a régi nagy, nehézkes, komolykodó karoknak és rendeknek, amint azok a görög tragédiákban reprezentálták a megsértett közvéleményt és amint utolsó csökevények gyanánt, tisztos polgári törzsfizetéssel az operában még ma is élnek. Igenis, az operett úgy jó, ahogy azt a nagy francziák szövegben és muzsikában dévajkodva megcsinálták. Ugy jó, ha visszája, tótágast-állása mindannak, ami nagyképű, ami akadémikus, ha fenséges bolondságok merész elrajzolása, ha groteszk és mégis grációzus, ha vidám, behizelgő, ellágyuló, de nem szentimentális, ha tobzódik benne a jókedv és a profánizálás, mint a francia karikatúrákban, és ha az ember másnap reggel mosdás közben suhogó melódiákra és csipkés, parfümös hazugságokra gondol vissza. Lehet, hogy ez a kivánság oktalán és maradi, lehet, hogy a jövő operettjében a kedélyes apának csakugyan ágyban, párnák közt kell meghalnia, vagy a harmademeleti karzatról bögöbe ugrania, lehet, hogy az operett csakugyan zenésdrámává fog kifinomodni, avagy burleszk és izetlen otrombasággá, mint az angolok kezdik csinálni, mi mégis azt hiszszük, hogy az operettnek megvan a maga sajátos stílusa, amely éppen a könnyed elstilizálása a komolyabb tartalomnak, megvan a milieu-je valahol a kalandos múltban vagy exotikus országokban és megvan a maga komoly alaptónusa is, melynek szunnyadó életgyönyörűségeket kell bennünk pezsgésre bírni.

Minden a vérkeveredés dolga. A pezsgőben is csak egy kis édesség házasodott össze egy kis savanyúsággal, mint unokatestvérében, a limonádéban, éppen csak az a különbség, hogy amaz egy boldog házaseset frigye, emez pedig csak — alkalmi szövetkezés. A *Bakonyi Károly* és *Kálmán*

Imre múlt héten bemutatott *Tatárjárás*-ában minden benne van, aminek egy jó operettben benne kell lennie, sőt több is van benne mindenképp, mert egy komoly és finom romantikájú szerelem szövődik benne és egy pár igazán pompás hangulat meg sok frissesség ölelkezik össze, de mégis a keveredés, a keveredés... Az ember kényelmetlenül feszeng a székén, mikor lát ragyogó huszáruniformisokat bevonulni, amelyekkel pompás vigjátékokat lehet benépesíteni, de aligha valók operett-figurákra. Aztán az asszony, aki még most is szereti a főhadnagyot, az első szerelmét, mikor már elvált az urától és a főhadnagy, aki megfogadta, hogy sohasem lép be a régi kastélyába, ahol most ez az asszony az ur, de utóbb mégis belép és úgy mulat, mint egy borbély. (Valóban úgy, mint egy borbély.) Pompás, pergő színművet lehetett volna ebből írni, legalább is olyan jót, mint amilyen lehetett novella-korában. De operett, az más. Ahhoz nem elég egy bösz ezredes, néhány jó viccz, egy kettős könyvelő, aki mint rezerv-tiszt nagyon jóízűen mókázik és keleti hangsúlyozással egyre keresi a kardját, sőt a vidám és battiszt-ruhás lány-kórus sem elég és a hiányosságot nem pótolja az a finom hangulatu felvonásvég sem, amelyben egy elszunnyadó tábori őrségre fáradtan ereszkedik rá a nyári éjszaka. Mindez nagyon kedves, nagyon eredeti, nagyon szépen van elgondolva, de a pezsgő nemcsak elgondolás dolga, hanem a technikáé is, mely megerjeszti. Kálmán Imre muzsikájában már több az operettszerűség, mint a librettóban. Kedves, vidám, nem nagy igényű ez a muzsika és a komponistája, akinek a magasabb rendű zene az igazi otthona, mégsem érezteti meg, hogy ő csak leereszkedett az operetthez. Együtt tud mulatni a mulatókkal és tónust tud csinálni az emlékezések és vágyódások romantikájához is. Nem keresi erőszakosan a népszerűséget és nem markol bele az idegeinkbe, hanem elkápráztat a sokféle stílussal és a hangszerelés bravurjaival. Egyáltalában gazdagabb a tudásban, merészségben, verveben, mint az invencziókban s egész munkája felett egy nagy készütség biztonsága az ur. *Kun László* annyi elragadtatással kereste és juttatta érvényre ezeket a finomságokat, amennyit operettben nem igen szoktunk meg. A Vigszínház pedig megadta az operett-muzsáknak is azt az izléses, disztíngvált ensemble-t, azokat a dekoratív hatásokat és azt a pattogó stílust, melylyel a zenétlen műfajokat kultiválja. *Hegedűs, Vendrei, Kornai Berta, Keleti Juliska, Harmat Hedvig, Sarkadi, Fenyvesi, Szerémi* és a többiek is mind a legjavát nyújtják annak, amire az operett mezején képesek, mind lekötelező szíveséggel állnak a siker rendelkezésére és mind boldogok, mikor levethetik az uniformisukat s az operett-kosztümöket meg a járulékait.

*

Haupt- und Staatsaktionen, így hívják azokat a rémdrámákat, a melyeket az angol színészek a tizenhatodik század végén németországi tournée-ik alkalmával bemutatottak, amelyekben úgy hullottak törtől, méregtől és egyéb fajta gyiloktól az emberek, mint augusztus végén a legyek. A nézők mint szende hajadonok és ártatlan ifjak ültek be a színházba és ziláltak, megtépázva, agyonhajszolva, ősz fürtökkel jöttek ki. Hogy akik a *Nemzeti Színház*-ba bemennek megnézni a *Sardou Robespierre*-jét, milyen állapotban mennek be, nem bizonyos, de hogy őszülten fognak távozni a csataterről, az egészen bizonyos. Mert odabent a rémuralom dühöng, a zsarnokság üvöltése, tömegek tombolása, véredek csaholása és fogaknak csikorgatása hallatszák nyolcz-tiz-tizenkét képből. Egyszóval francia forradalmi darabbal van dolgunk, amelylyel a Nemzeti Színház megint alkalmat adott a diszletfestőknek, a kosztüm-szabóknak és parókakészítőknak, hogy vasvillával hordják össze a történeti múltat; annak a közönségnek pedig, amely a mozgófényképek izgalmaiba már beleunt, új élvezeti forrásokat nyújtott. Robespierre maga szinte

elvéssz e sok sallangban, a ríktó színek, a zājongó tömegek és a lármás retorika között. Pedig olykor megsajnáljuk és elgondoltuk: mit tudott volna csinálni ebből az alakból egy igazi drámaíró, aki nem a Carlyle krónikájából vágta volna ki az alakját, hanem a korból, mely felemelte, kegyetlenségre nevelte és lefejezte. Valami ilyesfélét Sardou is megérzett benne s ennek az alaknak a lelke mélyén ott van a bűvészinás tragédiája, aki felidézte az áradatot, a gonosz szellemeket és mialatt menti előle a szeretőjét, a törvénytelen gyermekét, maga elhanyaglatni érzi a hatalmát s összetörik. Egy nagy szuggeráló halála van meg e sok sallang között, de a technikának olyan naiv és vásári ügyefogyottságával, amelyből egyáltalában nem lehet ráismerni a raffinált színpadi beállításokkal dolgozó Sardou-ra. Akiknek lesz elég lelki erejük bevárni a darab végét, meg fogják érteni azt is, miért tetszhetett olyan nagyon ez a darab Londonban, ahol sok százszor adták elő s ahol tudvalevőleg a legnaivabb színházi publikum van egész Európában. Nos, ennek a darabnak a tendenciája egy nagy történeli hazugságra van alapítva: arra, hogy a becsületes igazságnak még a guillotine tövében is érvényesülnie kell. A deklamáló, nagy hatásokat és lélektelen szavalást kívánó darabhoz gyönyörűen illeszkedett a Nemzeti Színház egész összjátéka. Csak *Ivánfi* görnyedt és undorodó Robespierre-je és helyenként a *Jászai* Mari arisztokrata asszonya tudott ebből a játékbéli trivialisból kiemelkedni. Az ő stílusuk nem a miénk, az ő játéuk is a megfontolt, ünnepeles héroszoké, akik emberi mivoltuk perceiben is az Olympuson dörögnek, de koncedálnunk kell, hogy átgondoltság, elmélyedés, sőt egységes felfogás van a játéukban, ami valóban tulzott figyelmesség egy halvaszületett szindarabbal szemben. B—n.

Művészet.

Bosznay kiállítása.

Sok, nagyon sok tájkép, talán százakra megy a számuk. Kissé sivár és monoton az egész kiállítás hangulata, kissé szorgalom-szagu az egész dolog s igazán nehéz megszabadulni a roppant tömeg nyomasztó hatása alól. Igaz, hogy husz képből nem illik kollektív kiállítást rendezni és igaz, hogy kell a jó képek mellé egy csomó gyengébb is a minimálisnak vélt katalógusszám elérésére, de ekkora csomó mégsem kellett volna és ha a mostani anyag jó ötvenöt perzentje kimaradt volna a Nemzeti Szalonból, akkor ma nagyon elégedett lehetne a Szalon is, a publikum is, esetleg a kritikus is.

Egy nagy tájkép van az első teremben, a 13-as számú. Itt a természeti kép nem arra bírta a művészt, hogy pontos objektivitással igyekezzék leírni ezt a tápasztalását, hanem belemerült a kép lelkébe, megnézte azokat a titkokat, amelyek félelmesen érintik meg az embert, ha egy durva kérgű fa éppen ilyen magánosan rajzolódik ki a csöndes, puha világításba borult tájképből, és megkereste azt a pár vonalat, ami éppen ennek a durva kérgű, magános fának a melankóliáját támasztja fel bennünk és stílust keresett, amelyen megismert mondanivalóit kifejezhesse. A kék és sárga tónus megnyugtató kiegyensúlyozása hat nagy művészi erővel egy másik őszi képén és ezenkívül egy pár spontán, lírai akkord csendül bele a sok kép muzsikájába és azután nincs más, csak egyformaság, jó megfigyeléssel észrevett tónusok egy-egy steril objektivitásában látott bozótos erdő fái között és a szürke, egyformán, rettenetesen, vértfagyasztóan szürke mezők és lombok és vízek-sokasága, szintelen-képek, vonaltalan képek, jók, pontosak, szorgalom-szaguak.

Kár volt ennyit idezsufolni, mert ebben a tiszteletre méltó elszántsággal összefestett szürke sivatagban elhervadnak a virágzó színek és a Bosznay alakja egészen eltorzul a szürke semmisségen át tekintve. Itt elpusztul a durva kérgű, magános fák poézise és a kék és a sárga tónusok elfakulnak, itt talán lehet majd eladni, de elsősorban dus, dicsőséges örökségét adja el a művész egy tál lencséért.

Marco.

IRODALOM.

Tüzek.

(Mezey Sándor versei.)

Ebből a kötetből két szilaj poémát kell először elolvasni, hogy az ember jellemzően lássa maga előtt a költőjüket. Az egyik egy vad, lázadó kiáltás Hélios után, a Nap rohanva vágatató paripái felé, amelyek izzó gögösséggel nevetik örök idők óta a földi vágyat. A másik: egy panegyris Prometeuszra, egy porba vert titán hivalkodó, daczos káprázata, mely csak azt érzi, hogy elrabolta Zeüsztól az égi tüzet. Ebből a két fellobbanásból világosan érezzük meg a vágyat, a nagyotakarást, mely a Mezey Sándor lírájának hurjait feszíti. A költő fiatal és erős: Van benne valami abból a felszigazott szenvedélyből, amely a szabadságantantók virágorát juttatja az embernek eszébe, abból a kitörő erőszakosságából, amely ha gyöngéden bánik is az ideálokkal, ha simogatva gondol is a lányra, akkor is erőszakos és megejtő. A férfiaság lírája ez, amely öntudatosan hódít. Tüzek — ez a szó a mi bágyadt lírai frazeológiánkban olyan rég elfelejtett motivum, hogy immár egészen ujnak hangzik. Háf csakugyan van még fiatal ember, aki nem a rezignációjára, a fásultságára büszke, hanem arra, hogy bilincseket pattant szét és nem tagadja, hogy a hamu alatt is lobognak még a szívében tüzek?

A legmodernebbeknek, akik nem hisznek a vágyak erejében s a sohá el nem érés fájdalmas lemondását hirdetik, idegenszerű lehet ez a hang. Mezey Sándor még hisz, még bizik magában s a mélyben járók új próféciák után való áhítata őt is megkapja. Ha csendes estéken számot vet önmagával, ha visszagondol a küzdés, az étellel való öklelőzés szomorú éveire, a jómódu, tiszta falusi évekre, melyekből hirtelen a nagyvárosi robotba fordult, csak egy perczre futja el szemét a köny. De aztán újra felemeli fejét az az önértet, amely idáig hozta és amelylyel mindig maga alá tudta gyürni az élet keresztbefektetett szálfáit, a szegénységet, a gyűlölséget, a gyöngé perczeket és az elborulást. S robogva rohan tovább.

A hamupogácsákön és ezen az áttétsző energián felül még valamit pakolhatott be neki az édes anyja a tarisznyájába. A bibliát. S ebből tanulhatta meg azt a nyugodt, szinte mosolygó emberi szentséget, amelylyel József, a Putifárné erőszakjától szenvedve is, egy gileádi szerelemre gondol, amelylyel Jette leánya meghal s amelylyel megkönnyebbülve néznek a Madonnára mind, mind azok a bukott angyalok, akik azt hiszik, hogy maguk is egy Megváltót hordanak a méhükben. Az ő alakjai, emberei mind egy ilyen csendes zsolttáros bölcseséggel beszélnek. Jézusa a fölmagasztosult ember, akiben egy megnevezhetetlen néma vágy kísért. S körülötte e szentek, e gondolatokba és emlékekbe merült szentek olyan nemesek és olyan emberiek, mint a francia képeken azok a normandiai halászok, akik vasárnap délutánokon a prédikátoruk sugárzó szavát hallgatják.

A tisztaság és a hit lírája az övé s még az erotikumában is van valami abból a szüzies egészségből, mely nem a pil-

lanat felforró érzése, hanem egy tartós ifjukoré. Egészen: inkább intellektuális ez a lira, mintsem rapszodikus s innen van, hogy nem a szó muzsikája, nem az érzés felcizkázása az, ami Mezeyt versre készíti, hanem egy kellemes zsongó gondolat, egy vágy, egy kép, mely születik, forrong, alakul és széles ritmusba gördül benne. Bizonyos, hogy nem impresszionistája a versírásnak és még meg kell tanulnia a szavakkal való »belterjes« gazdálkodást. De poéta minden ízében, nem azért, mert megrabolta az égi szikráért Zeüsz, hanem mert kevélyen és daczczal hirdeti is ezt.

Baburin.

Teasütemények könyve. Ezzel az étvágyingerlő címmel *Bodnár Éva* ügyes és hasznos kis kötetet adott ki. Olyan recepteket irt össze benne, amelyeknek a megolvasása után könnyűszerrel készíthet bárki otthon teasüteményt, parfait-eket és pástétomokat. A minden családnak hasznos könyvecske ára bérmentes küldéssel Budapesten 1 kor. 12 fill. Vidékre 1 kor. 20 fill. Megrendelhető a szerzőnél, Budapest, VII., Rákóczi-ut 49. I. em. 10.

KÖZGAZDASÁG.

A Kereskedelmi Bank közgyűlése. A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank február 22-én tartotta meg ez évi rendes közgyűlését, *Lánczy Leó* főrendiházi tag elnöklésével. A közgyűlésen 96 részvényes jelent meg 2981 részvénnyel, amelyek 479 szavazatot képviselnek. A jegyzőkönyvet *Görgey István* kir. közjegyző vezette, annak hitelesítésére pedig *Zoltán Elek* altábornagy és *Baumgarten Lajos* részvényesek küldettek ki. A napirend tárgyalása előtt *Lánczy Leó* elnök rendkívül meleg hangon, a jelenlévők általános részvéte mellett emlékezett meg *Kohner Zsigmond* alelnök elhunytáról. A közgyűlés ezután az elnök javaslatához képest néhai *Kohner Zsigmond* emlékeztét jegyzőkönyvileg örököltette meg. Ezek után az igazgatóság és a felügyelő-bizottság jelentésének tárgyalása következett; az előbbit felolvasottnak tekintették, az utóbbit pedig *Kovácsy Sándor* nyug. miniszteri tanácsos terjesztette elő. A közgyűlés egyhangulag tudomásul vette ugy az igazgatóság, mint a felügyelő-bizottság jelentését, a felmentvényeket megadta és elfogadta az igazgatóság ama javaslatát, mely szerint a 9 millió 844.885 koronányi nyereségből a különféle járulékok és részületékek levonása után fenmaradó 8 millió 618.580 korona tiszta nyereségből részvényenként 160 korona, összesen 6.720.000 korona osztalék kerül kiosztásra. *Piufisch* Frigyes részvényes indítványára a közgyűlés jegyzőkönyvileg fejezte ki köszönetét az intézet elnökének, az igazgatóságnak és a tisztikarnak eredményteljes és körültekintő működésükért. Végül hozzájárultak az alapszabályoknak az igazgatóság által javasolt módosításához, és *Zsigmond* Jenő dr. részvényes javaslatára közfelkiáltással újra megválasztották az igazgatóság azon tagjait, akiknek mandátuma lejárt. Hasonlóképpen közfelkiáltással újra megválasztották a felügyelő-bizottság tagjait. *Lánczy Leó* elnök köszönetet mondva a megjelenteknek, az ülés az elnök éltetésével véget ért.

A Salgótarjáni Köszénbánya Részvénytársulat február 24-én tartotta meg *Chorin* Ferencz dr. főrendiházi tag elnöklésével XL. évi rendes közgyűlését, amelyen 43.932 részvény képviselőtében 99 részvényes jelent meg. Az elnök meleg szavakban róta le a társulat kegyeletének adóját *Kohner Zsigmond* igazgatósági tag emléke iránt. Az igazgatóság évi jelentésének egyhangú elfogadása után a felügyelő-bizottság jelentését is tudomásul vették. A közgyűlés ezek értelmében elhatározta, hogy a múlt évi 4.094.996 korona összhozadékból az értékcsökkenési tartalékalap javára 250.000 korona és az igazgatóság s a tisztviselők jutalékára 349.499 korona fordították, a fenmaradó 2.895.497 korona összegből, mely az 1906-iki 348.996 korona áthozattal együtt 3 millió 244.493 koronát tesz ki, részvényenként 32 korona, összesen 2.880.000 korona osztalék fizetessék és a fenmaradó 364.493 korona az 1908. évi számlára irassék elő. Az osztalékot az 56. számú szelvény bevonása ellenében március 2-ikától kezdve fizetik ki. *Bauer Antal* rész-

vényes köszönetet mond az igazgatóságnak, amely a múlt év vizontagságos közgazdasági állapota mellett is fáradhatatlan buzgalommal eredményesen munkálkodott. A siker elsősorban a társulat elnökének, *Chorin* Ferencznek köszönhető, de elismerés illeti az igazgatóságot, valamint a serény tisztikart is. (Helyeslés.) *Chorin* Ferencz elnök az igazgatóság és a tisztviselők nevében hálásan köszöni a közgyűlés bizalmának kifejezését, amely nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a társulat vezetői a nehéz időben is meg tudták tartani a társulat pozícióját. A közgyűlés végül az igazgatóság tagjaivá *Burchard-Béla* váry Konrádot, *Chorin* Ferencz dr.-t, ifj. *Chorin* Ferencz dr.-t, *Frischmann* J. F.-t, *Lánczy* Leót, *Reimann* Lázárt, *Reiner* Ede dr.-t és *Reithoffer* Lajost újból megválasztotta, az elhunyt *Kohner* Zsigmond helyét pedig *Leipziger* Vilmosmal töltötte be.

A Magyar Kereskedelmi Részvénytársaság febr. 27-én tartotta XVII. évi rendes közgyűlését *Herzog* Péter báró elnöklete alatt, mely alkalomra 47 részvényes 16.456 részvényt tétevényezett le. Az előterjesztett igazgatósági jelentés elsősorban az elmúlt év kedvezőtlen gazdasági viszonyairól emlékezik meg, melyek ugy a nemzetközi, mint a belföldi forgalomban igen nehéz helyzetet teremtettek s egyrészt az összes tényezőik erőinek igénybevételét, másrészt pedig a legmesszebbmenő óvatosságot tették szükségessé. E viszonyok a társaság működésében is érvényesültek, azonban az igazgatóság megelégedéssel konstatálja, hogy ennek daczára a társaság üzleteit és az üzletkörébe tartozó vállalatokat mindennemű rázkódtatástól és nagyobb veszteségektől megóvni sikerült, sőt sok tekintetben előrehaladó eredményeket lehetett elérni. A jelentéssel kapcsolatos zárószámadások szerint a mérleg 2.562.848 korona tiszta nyereséggel zárul, ami az előző évi eredményt 76.064 koronával túlhaladja. A közgyűlés az igazgatósági jelentést elfogadva, határozatilag kimondta, hogy az említett tiszta nyereségből az alapszabályszerű levonások után a tavalyihoz hasonló osztalékul részvényenként harminczhat korona fizetessék ki február 28-tól kezdve, a tartalékalap 420.000 korona dotációval 7.150.000 koronára emeltessék, a fenmaradó 201.180 korona pedig az új üzletév számlájára vitessék át.

HETI POSTA.

Február. Igen, kaphatók, csak tessék a kiadóhivatalnak megírni a címét és a kívánt lappéldányok dátumát.

X+1. Nem használható dolgok ezek, kár az előverejtkezésükkel az időt pocsékolni.

Egy kíváncsi levele. Az a kipécézett dolog szemmel láthatóan és orral szagolhatóan kaucziószedelgés. Lärmát ütni róla még napilapnak is unalmas már, nemhogy nekünk.

Dr. pr. P. »Kunyhóalaku halottegetó urnák a rómaiaknál«, »A postagalamb sportja Angliában« és más hasonló jó címekkel méltóztatott hozzánk beküldeni apróságokat. Érdekeltek bennünket, de nem tudjuk őket a lapban sehová sem elhelyezni. Azért kénytelenek voltunk a papirkosárban helyezni el a kéziratot.

L. E. A vers nem közölhető.

Együgyü mese. A gondolat nem rossz, de az elmondásával van a baj; az lapos, szószapora és ezért unalmassá válik.

Rapszódia. Nem üti meg a mi mértékünket.

Péter Pál. Nem jutott a kezünkbe az a küldemény.

Sz. L. Sem a versek, sem a próza nem használhatók. Egészen ujan tört nyomokon akar indulni mindegyik — öreg mankóval.

V. T. Ön is azok közé tartozik, akiket valami jambikus meg daktilikus szóhallás s valami kezdetleges rimképeség rákésztet a versírásra. Ez ellen csak egy orvosság van: tüstént abban hagyni.

Megbocsátók. Ez már nem poézis! Mert ilyen, a gyomor idegeire közvetlenül ható hasonlatot poéta nem használ.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Gyászsetben ruhák feketére soron kívül festetnek *Haltenberger Béla* ruhafestő-gyárában, Kassa. Alapítási év 1810.



Oszt. császár és m. királyi udvari szállítók. Csokoládé-gyárak: Pozsony, Köln, Berlin, New-York.

STOLLWERCK-féle

csokoládé és sas-cacao
Elismert legjobb minőségű.
MINDENÜTT KAPHATÓ!